

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Diana Prokopic

Jämkning av äktenskapsförord och riskerna
med digitala familjerättsliga avtal

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Ryrstedt

Termin för examen: Period 1 VT 2022

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRORD	8
FÖRKORTNINGAR	9
1 INLEDNING	10
1.1 Introduktion	10
1.2 Syfte och frågeställningar	11
1.3 Avgränsningar	12
1.4 Metod och material	13
1.5 Disposition	15
2 MAKARS EGENDOMSFÖRHÅLLANDEN	16
2.1 Historisk tillbakablick: Syften bakom äktenskapslagstiftningen	16
2.2 Egendomsordningen för makar	17
2.2.1 Om äktenskap och makars äganderätt	17
2.2.2 Giftorättsgods och enskild egendom	18
2.3 Bodelning	19
2.3.1 Allmänt	19
2.3.2 Andelsberäkning och lottläggning	20
2.3.3 Bodelningsförrättare	21
2.4 Äktenskapsförord	22
2.4.1 Allmänt	22
2.4.2 Formregler	24
2.4.3 Tolkning av äktenskapsförord	26
2.5 Jämkningsreglerna i 12 kap. ÄktB	28
2.5.1. Historisk tillbakablick	28
2.5.2. Jämkning vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad och i samband med makes död	28

2.5.3. Jämkning av äktenskapsförord	29
2.5.4. Äktenskapsförords jämningsgrunder	31
2.5.5. Den restriktiva tillämpningen av 12 kap. 3 § ÄktB	32
2.6 Familjerättsliga- och förmögenhetsrättsliga avtal	34
2.7 Rättsfall	37
2.7.1 Inledning	37
2.7.2 NJA 1993 s.583	37
2.7.3 NJA 2020 s. 624: "Den oskäligen skifteslikviden"	39
2.7.4 Hovrättsavgörande: HovR i Västra Sverige, T 4632-12	41
2.7.5 Hovrättsavgörande: Hovrättens för Nedre Norrland dom 2006-01-26 T 1007-04 rotel 4	42
3 DIGITALA ÄKTENSKAPSFÖRORD	44
3.1 Inledning	44
3.2 Beskrivning av tjänsterna	44
4 INTERVJUSTUDIE	46
4.1 Beskrivning av studien	46
4.2 Intervju med Örjan Teleman	47
4.3 Intervju med Johan Schöldt	48
4.4 Intervju med Marie Wessel	50
5 ANALYS OCH DISKUSSION	52
5.1 Vilket syfte ligger bakom den nuvarande regleringen om jämkning i 12 kap. 3 § ÄktB?	52
5.2 Hur ser advokater på tillämpningen av jämkning av villkor i äktenskapsförord?	55
5.3 Föreligger det några risker med digitala äktenskapsförord?	56
6 AVSLUTANDE DISKUSSION	60
KÄLLFÖRTECKNING	62
BILAGA A	66

Summary

Through prenuptial agreements, spouses have the opportunity to regulate their economic conditions in case of a divorce. If one spouse finds one or more conditions in the agreement to be unreasonable, they can appeal for adjustment of this through the regulation in 12 ch. 3 § ÄktB (the Swedish marital law). In the legislative history of the law, prop.1986/87:1, the minister expressed that the administration of the law should be restrictive. Since the law was passed, the adjustment regulation has only been tested by the supreme court once in 1993 (NJA 1993 p. 583). Society has changed in many ways ever since. One of these changes is that there are a lot of new digital services that offer the establishment of prenuptial agreements. Because of these changes, and because 29 years have passed since the question was last tested in the supreme court, it has been of interest to analyze the adjustment rule more closely.

This essay aims to examine spouses' opportunities to appeal for the adjustment rule if there is an unreasonable condition in the prenuptial agreement and bring awareness of how it is tested in practice. Because of this, an interview study has been done in the hope to agnolish a perspective from people working in the field. The thesis has also investigated the possible risks of prenuptial agreements established through digital services.

The thesis shows that the rule is applied restrictively in practice and that spouses who want to invoke it have difficulty gaining success. The preparatory work on the restrictiveness statement is based on the idea that the spouses' common will must be respected and that the prenuptial agreement must express this. Since the law states that adjustment must occur in the event of unreasonableness, it is not considered to reflect the real possibility that spouses have when applying for the adjustment in practice. From what has been read in precedents and doctrine, but which has also been confirmed by the interviewees in the study, the regulation in 12 ch. 3 § ÄktB can only be applied in absolute exceptional cases. Because of this, in my opinion, there is a need to change the law to reflect the spouses' real opportunity to adjust unfair terms in the agreement. Such a change could be that the rule becomes applicable only in the event of *obvious* unreasonableness of conditions in the prenuptial agreement.

Another conclusion drawn in the thesis is that the issue may be examined more often in the future with regard to the relatively new decision from the supreme court, namely NJA 2020 p.624. Although the case concerned protest of marital property agreements, it is clear from the grounds of the judgment that the arguments put forward are also applicable to other family law agreements, including prenuptial agreements. In this case, it appears that the

features that exist between family law and property law agreements can justify a more generous application of 12 ch. § 3 ÄktB. The decision is thus not in line with the restrictive view stated in NJA 1993 p. 583. For that reason, there is a reason for the supreme to grant a new leave to appeal in a similar case to bring clarity to the issue.

I assess that the services that offer the prenuptial agreements digitally also come with several risks; for example, these digital agreements can give rise to interpretation problems. Another risk is that spouses can quickly establish these agreements without proper thought. Spouses may, in many cases, need a legal consultation before establishing a prenuptial agreement. Such consultation is challenging to achieve appropriately through these services. Given the limited possibility that exists to reconcile unreasonable prenuptial agreements at present, spouses risk entering into agreements that do not reflect their actual will.

Sammanfattning

Genom äktenskapsförord har makar möjlighet att reglera sina egendomsförhållanden vid en eventuell skilsmässa. Om en make anser att ett eller flera villkor i äktenskapsförordet är oskäligen kan denne åberopa jämkning enligt bestämmelsen i 12 kap. 3 § Äktenskapsbalken (SFS 1987:230) (ÄktB). I förarbetena till lagen, prop.1986/87:1, uttalade departementschefen att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Sedan lagens införande har frågan om jämkning av villkor i äktenskapsförord enbart varit föremål för prövning av HD en gång, nämligen i NJA 1993 s.583. Samhället har förändrats i många avseenden sedan dess. En av dessa förändringar är att det dykt upp flera digitala tjänster som erbjuder upprättande av äktenskapsförord. Med anledning av dessa förändringar, samt att det gått 29 år sedan frågan sist prövades av högsta instans, har det varit av intresse att utreda regeln om jämkning närmare.

Syftet med uppsatsen var att utreda makars möjlighet att åberopa jämkning av oskäligen villkor i äktenskapsförord i enlighet med regleringen i 12 kap. 3 § ÄktB, samt synliggöra hur jämkning av detta slag prövas i praktiken. Därför genomfördes bland annat en intervjustudie för att belysa ett praktikerperspektiv på området. I uppsatsen har även utretts vilka eventuella risker som följer med äktenskapsförord som upprättats genom digitala tjänster.

Uppsatsen visar att bestämmelsen tillämpas restriktivt i praktiken och att makar som vill åberopa regeln har svårt att vinna framgång. Uttalandet i förarbetena om restriktivitet utgår från tanken om att makarnas gemensamma vilja ska respekteras och att äktenskapsförordet därför ska ge uttryck för det. Eftersom lagen ger uttryck för att jämkning ska ske vid oskälighet anses den inte återspegla den verkliga möjlighet makar har att tillämpa bestämmelsen i praktiken. Av vad som har utlästs i praxis och doktrin, men som även blivit bekräftat av praktikerna i intervjustudien, är regleringen i 12 kap. 3 § ÄktB bara tillämpbar i absoluta undantagsfall. Mot bakgrund av detta finns det enligt min mening ett behov av att ändra lagen för att återspegla makars verkliga möjlighet att jämka oskäligen villkor i förord. En sådan ändring skulle kunna vara att bestämmelsen blir tillämpbar enbart vid *uppenbar* oskälighet av villkor i äktenskapsförord.

En annan slutsats som dras i uppsatsen är att frågan kan bli föremål för prövning oftare i framtiden med hänsyn till det relativt nya avgörandet från HD, nämligen NJA 2020 s. 583 ”den oskäligen skifteslikviden”. Trots att fallet rörde klander av bodelningsavtal framgår det av domskälen att argumentationen som förs även är tillämpbar på andra familjerättsliga avtal, däribland äktenskapsförord. I fallet framgick att de särdrag som finns mellan

familjerättsliga- och förmögenhetsrättsliga avtal kan motivera en generösare tillämpning av 12 kap. 3 § ÄktB. Avgörandet ligger således inte i linje med den restriktiva syn som uttalats i NJA 1993 s. 583. Av den anledningen finns det anledning för HD att meddela ett nytt prövningstillstånd i ett liknande ärende för att bringa klarhet i frågan.

Min bedömning är att de tjänster som erbjuder upprättande av äktenskapsförord digitalt också för med sig ett antal risker, exempelvis att dessa digitala avtal kan ge upphov till tolkningsproblem. En annan risk är att makar enkelt kan upprätta dessa förord utan en ordentlig eftertanke. Makar kan i många fall behöva en juridisk konsultation inför upprättande av äktenskapsförord. En sådan konsultation är svår att uppnå på ett lämpligt sätt genom dessa tjänster. Med hänsyn till den begränsade möjlighet som finns att jämka oskäligen äktenskapsförord i nuläget riskerar makar att ingå avtal som inte speglar deras egentliga vilja.

Förord

Fem år senare blev det äntligen min tur att ta juristexamen. Studietiden har både varit lärorik och utmanande. Jag ser nu fram emot att lämna studentlivet bakom mig och kliva ut i arbetslivet.

Jag vill börja med att tacka alla de som varit en del av uppsatsens intervjustudie. Ni har bidragit med intressanta perspektiv som varit till stor hjälp under arbetets gång. Jag vill även särskilt tacka min handledare Eva Ryrstedt för alla kloka råd och värdefulla diskussioner vi haft tillsammans under våren.

Tack till min fina familj, mina vänner och Dina för er uppmuntran och stöttning under årens gång. Till sist, till vår lilla prinsessa Mila som kom till världen i slutet av uppsatsskrivandet - dig vill faster göra stolt.

Helsingborg i maj 2022

Diana Prokopic

Förkortningar

AvtL	Avtalslagen (SFS 1915:218)
f/ff	Följande sida/sidor
GB	Giftermålsbalk (SFS 1920:405)
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
Mot.	Motion
NJA	Nytt juridiskt arkiv
prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:74)
RH	Rättsfall från hovrätterna
SamboL	Sambolagen (2003:376)
SFS	Svensk författningssamling
SKV	Skatteverket
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
TR	Tingsrätt
ÄB	Ärvdabalk (1958:637)
ÄktB	Äktenskapsbalk (SFS 1987:230)

1 Inledning

1.1 Introduktion

Ingående av äktenskap medför flera ekonomiska rättsverkningar. Det är därför vanligt att makar upprättar olika avtal. Dessa avtal kan delas in i två huvudtyper; avtal av förmögenhetsrättslig karaktär och avtal av familjerättslig karaktär. Förmögenhetsrättsliga avtal präglas av formlöshet och avtalsfrihet. För de familjerättsliga avtalen råder det däremot fler tvingade formkrav.¹ Om två makar önskar att reglera egendomsordningen dem emellan kan de upprätta ett äktenskapsförord. Genom äktenskapsförord kan enligt 7 kap. 3 § 1 st. ÄktB makar eller blivande makar bestämma att egendom som tillhör eller tillfaller någon av dem ska vara enskild egendom. Äktenskapsförordet ska uttrycka makarnas gemensamma vilja och är ett sätt att säkra egendomsförhållandena. För många kan ett sådant avtal medföra trygghet och förutsägbarhet vid eventuell skilsmässa. I andra fall kan det uppstå oenighet. Enligt 12 kap. 3 § ÄktB kan i vissa fall villkor i äktenskapsförord jämkas eller lämnas utan avseende vid bodelning om det är oskäligt. Bestämmelsen om jämkning av oskäliga villkor tillkom vid införandet av 1987 års äktenskapsbalk men har även tidigare kunnat ske genom en analog tillämpning av 36 § AvtL. Eftersom avtalslagen avser avtal på förmögenhetsrättens område ansåg lagstiftaren att det var påkallat att låta en jämkningsregeln inflyta även i äktenskapsbalken men hänsyn till betydelsen av äktenskapsförord. Generalklausulen ligger således till grund för utformningen av bestämmelsen i 12 kap. 3 § ÄktB.²

I förarbeten till ovanstående bestämmelse framgår att sådan jämkning ska ske restriktivt med hänsyn till makarnas avtalsfrihet.³ Om en av makarna anser att ett eller flera villkor i äktenskapsförordet är oskäligt kan det därför vara svårt att förutse utfallet av en sådan prövning.

Under skrivandet av denna uppsats, våren 2022, finns det enbart ett avgörande från Högsta domstolen (HD) som behandlar frågan om jämkning av äktenskapsförord, nämligen NJA 1993 s.583. Det har passerat 29 år sedan HD:s avgörande och samhället har sedan dess förändrats och utvecklats i många avseenden. En av dessa förändringar är att det dykt upp en rad digitala tjänster som erbjuder upprättande av äktenskapsförord snabbt och enkelt genom standardiserade avtal. Med anledning av att det blir allt vanligare att nyttja dylika tjänster kan det finnas en risk för att dessa familjerättsliga avtal upprättas utan vidare eftertanke av vissa. Det är därför av intresse att utreda hur bestämmelsen i äktenskapsbalken tillämpas i praktiken.

¹ Agell & Brattström (2018) s. 101 f.

² Prop. 1986/87:1, s. 193 och Teleman (2020) s. 81 ff.

³ Prop. 1986/87:1, s. 193.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att utreda makars möjlighet att åberopa jämkning av oskäliga villkor i äktenskapsförord i enlighet med regleringen i 12 kap. 3 § ÄktB, samt synliggöra hur jämkning av detta slag prövas i praktiken. Uppsatsen avser också att utreda vilka konsekvenser den ökade efterfrågan på digitala familjerättsliga avtal får i förhållande till bestämmelsen i 12 kap. 3 § ÄktB samt belysa hur advokater ser på utvecklingen.

Uppsatsen ämnar att besvara följande frågeställningar:

1. Vilket syfte ligger bakom den nuvarande regleringen om jämkning i 12 kap. 3 § ÄktB?
2. Hur ser advokater på tillämpningen av jämkning av villkor i äktenskapsförord?
3. Föreligger det några risker med digitala äktenskapsförord?

1.3 Avgränsningar

Den ekonomiska familjerätten omfattar flera olika områden. Denna uppsats avser dock enbart att behandla regelverket som berör bodelningsreglerna vid äktenskapsskillnad och äktenskapsförord. Det som är huvudföremål för uppsatsen är regelverket kring jämkning av villkor i äktenskapsförord enligt 12 kap. 3 § 1 st. ÄktB. Med hänvisning till uppsatsens syfte och frågeställning är det nödvändigt att redogöra för gällande rätt. Syftet med redogörelsen är att ge läsaren en grundläggande kunskap som är nödvändig för den fortsatta framställningen. Jag redogör till exempel för giftorättens grundläggande principer.

Utöver äktenskapsförord finns det andra familjerättsliga avtal med olika tvingande regler och formkrav. Sambolagen (2003:376) (SamboL) utgår i många avseenden från äktenskapsbalkens systematik. Möjligheten till jämkning av oskäliga samboavtal regleras i 9 § 3 st. SamboL vilket också hade kunnat vara intressant att behandla. Jag bedömer dock att det inte är av intresse att utreda detta vidare med hänvisning till den begränsade praxis det finns kring detta område och med tanke på att äktenskapsbalken är mer omfattande än sambolagen. Samboavtal och andra familjerättsliga avtal lämnas också utan avseende med hänsyn till att uppsatsen enbart avser att utreda bestämmelsen om jämkning av äktenskapsförord. Uppsatsen kommer vidare inte behandla frågan om jämkning av föravtal enligt bestämmelsen i 12 kap. 3 § 2 st. ÄktB.

Med hänsyn till uppsatsens begränsade omfång kommer EU-direktivet om makar och sambors förmögenhetsförhållanden att lämnas också utan avseende.⁴ En diskussion ur ett EU-rättsligt perspektiv, samt en komparativ

⁴ Se Rådets förordning (EU) 2016/1103.

jämförelse avseende de andra medlemsstaternas tillvägagångssätt, skulle kunna bidra till en intressant analys. Utöver det EU-rättsliga perspektivet har Sverige, gemensamt med de nordiska länderna, en lång tradition av lagsamarbete på familjerättsens område. Fram till 1920-talet var äktenskapslagarna närmast identiska men har sedan glidit isär på grund av nationell lagstiftning. De rättsliga lösningarna i de olika nordiska länderna skiljer sig däremot åt inom vissa områden. Med anledning av att omkring 250 000 nordiska medborgare bor i ett annat nordiskt land än sitt eget kan det vara tänkbart att uppsatsens forskningsfrågor kan beröra många.⁵ Vidare i NJA 1993 s. 583, som har behandlats i avsnitt 2.7.2., hänvisade de skiljaktiga justitieråden bland annat till dansk rätt. I fallet belyser HD att regeln tillämpas annorlunda enligt dansk rätt än vad den gör för svenskt vidkommande. En nordisk rättsjämförelse skulle i därför också vara av intresse men har lämnats utan avseende med hänsyn till uppsatsens begränsade omfattning. Därför behandlas enbart svensk rätt i denna uppsats, nordisk rätt, tillsammans med övriga internationella perspektiv lämnas utan avseende.

För att besvara den tredje forskningsfrågan som presenterats i avsnitt 1.2 behöver jag analysera olika äktenskapsförord som erbjuds genom digitala tjänster. Jag har i denna del valt att avgränsa mig till enbart tre olika företag som erbjuder dessa typer av tjänster. På grund av upphovsrättsliga skäl kommer läsaren inte att få ta del vad som framkommer i avtalen.

1.4 Metod och material

Jag besvarar uppsatsen syfte och frågeställning med hjälp av den rättsdogmatiska metoden. Jan Kleineman, professor i civilrätt vid Stockholms universitet, beskriver att rättsdogmatiken utgår från att finna lösningar i befintliga och allmänt accepterade rättskällor. Jag besvarar därför de angivna frågeställningarna med lagstiftning, praxis, lagförarbeten och med hjälp av den rättsdogmatiskt orienterade litteraturen. Metoden kan även anses fördelaktig då den ger författaren möjlighet att framställa kritik av rättsläget samt förslag på förändring under uppsatsskrivandet.⁶ Den rättsdogmatiska metoden används i uppsatsen för att analysera samt redogöra för gällande rätt och lämpar sig därmed för att besvara en del av uppsatsens forskningsfråga. Uppsatsen utreder därför i huvudsak rättsläget och beskriver det som det är, *de lege lata*. I analysen framkommer även en diskussion ur *de lege ferenda* perspektivet, det vill säga utifrån hur lagen borde vara.⁷

Det lagförarbete som har varit av stor vikt för uppsatsens framställning är den som legat bakom 1987 års äktenskapsbalk. Inför äktenskapsbalkens introduktion framfördes en rad betänkanden av familjerättsakkunniga, bland

⁵ Se Mot. 2005/06:L276.

⁶ Kleineman (2018) s. 21 och s. 24.

⁷ Kleineman (2018) s. 36.

annat *Förslag till äktenskapsbalk* (SOU 1981:85) som också har varit vägledande under uppsatsskrivandets gång. Utöver lagförarbetena har material som Lars Tottie och Örjan Telemans *Äktenskapsbalken: en kommentar* samt Agell och Brattströms bok *Äktenskap, samboende, partnerskap* varit av stor betydelse i beskrivningen av gällande rätt. Vid beskrivningen av äktenskapsförordets konstruktion har Örjan Telemans bok *Äktenskapsförord* varit särskilt behjälplig. Flertalet författare har i kortare framställningar på olika sätt synliggjort och analyserat vissa aspekter i aktuell bestämmelse, som exempelvis Anders Agell i sin publikation i *Juridisk Tidskrift* 1993-94 s. 774 - *Jämkning av äktenskapsförord*.

Som tidigare nämnts finns det enbart ett prejudicerande rättsfall som tagits upp i HD angående jämkning av äktenskapsförord, nämligen NJA 1993 s.583. I bland annat NJA 2020 s. 624 behandlades frågan om jämkning av oskäligt bodelningsavtal, där 36 § AvtL tillämpas analogt. Även om uppsatsen avgränsat sig från andra familjerättsliga avtal bedömer jag att det ändå är av intresse nyansera analysen med ovanstående prejudikat då, som tidigare nämnts, 12 kap. 3 § ÄktB utgår från samma systematik som 36 § AvtL. Det finns inte heller några publicerade underrättsavgöranden inom området. Ett möjligt tillvägagångssätt för att besvara uppsatsens syfte och frågeställning på skulle kunna vara genom att ta del av underrättspraxis, vilket i sin tur ligger utanför den rättsdogmatiska metodens tillämpningsområde med anledningen av att opublicerade avgöranden inte accepteras som prejudikat.⁸ Eftersom praxis från underrätt inte skulle kunna ses som uttömmande har jag istället i denna del valt att tillämpa den sociologisk kvalitativa metoden.

Jämkningsfrågan avgörs sällan i domstol.⁹ Av den anledningen kommer därför den kvalitativa undersökningen att omfattas av en intervjustudie med advokater. Syftet är att i denna del lyfta fram ett praktikerperspektiv. Skälet till att advokater intervjuats istället för domare är för att fråga är mer aktuell på advokativnivå. Möjligheten att studera rätten ur nya perspektiv vidgas därmed genom en multidisciplinär ansats av detta slag.¹⁰ Urvalet av respondenter är baserat på advokater som arbetat med frågan om jämkning av äktenskapsförord. Eftersom det rör sig om ett begränsat antal respondenter i intervjustudien bör läsaren uppmärksammas på att detta enbart ger en generell överblick över hur frågan bedöms i praktiken men kan inte ensamt anses som vägledande. I intervjustudien framgår advokaternas individuella tolkning av rättsläget och deras erfarenhet. Vidare har i denna del Kvaales och Brinkmanns bok *Den kvalitativa forskningsintervjun*, varit hjälpsam för att fastställa lämplig intervjumetod. De frågeställningar som jag använt under intervjustudien är utformade med beaktande av uppsatsens syfte och finns återgivna i bilaga A. Intervjufrågorna är anpassade i viss mån efter

⁸ Lehrberg (2020), s. 184 f.

⁹ Se avsnitt 5.1. och 5.2.

¹⁰ Sandgren (2018) s. 57.

respondentens svar. Min bedömning är att jag genom dessa intervjuer istället kommer få en bättre generell uppfattning över hur jämningsfrågan bedöms i praktiken. Det bör dock betonas att även slutsatserna från intervjuerna, enbart är spekulativa och min egna tolkning av rättsläget.

Mot bakgrund till att bestämmelsen i 12 kap. 3 § ÄktB är tillkommen efter generalklausulens systematik har litteratur och prejudikat angående denna bestämmelse också varit av intresse.¹¹ Därför har litteratur från bland annat Adlercreuz & Gorton *Avtalsrätt II*, Grönfors & Dotevall *Avtalslagen: en kommentar* och Ramberg & Ramberg *Allmän avtalsrätt* varit vägledande. Andreas Norléns avhandling *Oskälighet och 36 § AvtL* har även varit hjälpsam i framställningen. Den belyser precis som rubriken lyder, oskälighetsrekvisitet i 36 § AvtL.

Vidare har den analoga tillämpningen av avtalslagen på avtal mellan makar behandlats särskilt av Gunvor Wallin i *Om avtal mellan makar* från 1958, en undersökning rörande äktenskapsförord och bodelningsavtal. Även denna avhandling har varit vägledande. Wallins framställning utgår emellertid från dåvarande regelsystem och avviker därmed i vissa delar från vad som gäller idag.¹²

I analysen av om det föreligger risker med de familjerättsliga avtal som upprättas genom internetbaserade tjänster krävs en grundläggande kunskap hur avtalstolkning genomförs. Vilka aspekter som är av betydelse vid en sådan tolkning har växt fram genom praxis. Denna praxis kan användas som grund för avtalstolkning, dock med reservation för att varje avtal är unikt och kräver individuell tolkning. Vid en sådan tolkning är den gemensamma partsviljan det första som måste utrönas. Den gemensamma partsviljan är vad parterna gemensamt hade för avsikt att uppnå när de undertecknade avtalet. Det är också det viktigaste för avtalet och har företräde även om avtalets skrivning visar på ett annat innehåll. Om den gemensamma partsviljan inte kan utläsas måste en bedömning i första hand göras utifrån objektiva omständigheterna. Skriftliga avtal tolkas utifrån sin ordalydelse och den som tolkar avtalet måste försöka fastställa innebörden av detta.¹³ Tolkning av äktenskapsförord kommer utvecklas vidare i avsnitt 2.3.3. För att besvara forskningsfrågan i denna del kommer jag att analysera tre olika avtal.¹⁴

Avslutningvis har bland annat Nääv och Zambonis bok *Juridisk metodlära* och Lehrbergs bok *Praktisk juridisk metod* varit vägledande för att fastställa lämplig juridisk metod.

¹¹ Se avsnitt 1.1.

¹² Med "dåvarande regelsystem" avses de bestämmelser som gällde innan införandet av 1987 års ÄktB. I avsnitt 2.1. framkommer en historisk tillbakablick och beskrivning av den tidigare gällande giftermålsbalken.

¹³ Lehrberg (2019) s. 37 ff. och se avsnitt 2.4.3.

¹⁴ Se avsnitt 1.3.

1.5 Disposition

Uppsatsen är indelad i sex kapitel och tar avstamp i två teman. Det första temat, som består av kapitel ett, två och tre är mer deskriptiv. I det inledande kapitlet redogör jag för bakgrunden till uppsatsämnet, uppsatsens syfte och frågeställning samt övriga utgångspunkter. I kapitel två kommer den gällande rätten på den ekonomiska familjerättens område med särskild fokus på äktenskapsförord att framgå. Kapitlets syfte är att ligga till grund för den analys som sedan förs kring regleringen i 12 kap. 3 § ÄktB. Vidare, i kapitel tre och fyra, framgår en sammanställning av intervjustudien samt redogörs det kring de olika digitala tjänster som erbjuds för familjerättsliga avtal. I kapitlet kommer jag belysa hur dessa avtal är konstruerade och hur de upprättas. Fram till och med kapitel fem bygger uppsatsen på det material som presenterats under avsnitt 1.4 och innehåller således inga egna reflektioner eller ställningstaganden.

Det andra temat i uppsatsen avser att vara av en mer värderande och analyserande karaktär. I denna del av uppsatsen kommer de under avsnitt 1.2 uppställda frågorna att besvaras och redogöras för, utifrån det material som presenterats i uppsatsens andra och tredje kapitel. Slutligen i det sjätte kapitlet framkommer de avslutande kommentarerna.

2 Makars egendomsförhållanden

2.1 Historisk tillbakablick: Syften bakom äktenskapslagstiftningen

Dagens äktenskapsrätt bygger till stora delar på den giftermålsbalk som trädde i kraft år 1921. Balken, som var ett resultat av ett gemensamt nordiskt lagarbete inom familjerätten, ansågs synnerligen modern för sin tid. Några rättsverkningar från den balken som i huvuddrag finns kvar i dagens äktenskapsbalk är bland annat allmänna civilrättsliga principer som äganderättens bevarande efter äktenskaps ingående och särskilda familjerättsliga regler såsom giftorätten.¹⁵

Tanken om jämställdhet mellan makarna präglade det nya systemet med giftorätt och mannens överhöghet över kvinnan bröts därmed. Lagstiftarens syfte var att å ena sidan frigöra kvinnan, och å andra sidan värna om äktenskapet som institut. Med inträdandet av giftermålsbalken infördes också synsättet att makar är två fristående rättssubjekt, med möjlighet att avtala med varandra.¹⁶

I takt med samhällsutvecklingen uppstod behov av förändringar även i giftermålsbalken.¹⁷ Den ersattes därför 1987 av äktenskapsbalken. Ändringarna innebar att makar i större utsträckning än tidigare skulle kunna lösa sina mellanhavanden utan medverkan av någon juridisk expertis eller myndighet.¹⁸ I förarbetena framgår att en modern äktenskapslagstiftning bör ge uttryck för ett tydligare strävande efter jämställdhet och makarnas självständighet gentemot varandra. Samtidigt som det fortsatt är viktigt att lagstiftningen skyddar den ekonomiskt svagare maken om äktenskapet upplöses. Det framgår att en avvägning mellan dessa två intressen alltid måste ske.¹⁹

Äktenskapsbalken har justerats genom årens lopp men inte varit föremål för en genomgripande förändring sedan 1987. En viktigare förändring är bland annat bestämmelser om registrerat partnerskap. I detta sammanhang kan också nämnas Sambolagen (2003:376) (SamboL) som också infördes 1987.

¹⁵ Lind (2016) s. 73 f.

¹⁶ Agell & Brattström (2018) s. 141.

¹⁷ Prop. 1986/87:1 s. 38.

¹⁸ Teleman (2022) s. 20.

¹⁹ Prop. 1986/87:1 s. 38 ff.

2.2 Egendomsordningen för makar

2.2.1 Om äktenskap och makars äganderätt

Allmänna bestämmelser om makar och makars äganderätt finns i första kapitlet äktenskapsbalken. I den inledande paragrafen stadgas att de två som ingår äktenskap med varandra blir makar. Enligt den andra paragrafen ska makar visa varandra trohet och hänsyn samt gemensamt vårda hem, barn och i samråd verka för familjens bästa. Denna bestämmelse reglerar således en allmän lojalitets- och upplysningsplikt makar emellan.²⁰

Den svenska egendomsordningen för makar präglas av avtalsfrihet och ekonomisk jämlikhet. I 1 kap. 3 § ÄktB regleras att vardera make äger och förvaltar över sin egendom ensam och själv svarar för sina skulder. Stadgandet är av stor principiell betydelse då det fastslår en gräns mellan makarna och deras ekonomiska gemenskap. Den egna äganderätten och friheten från ansvar för den andra makens skulder gäller oavsett om egendomen är enskild eller utgör giftorättsgods.

Huvudregeln vid förvärv av egendom är att den make som köpt och bekostat viss egendom även blir dess ägare.²¹ Den individuella äganderätten begränsas genom inskränkningar i vissa rådigheter.²² I vissa sammanhang kan det vara svårt att fastställa vem av makarna som i praktiken är ägare till en viss egendom. En strikt tillämpning av denna huvudregel är därför inte möjlig, utan samtliga omständigheter i det enskilda fallet måste alltid beaktas.²³

Enligt 1 kap. 4 § ÄktB ska makar fördela utgifter och sysslor mellan sig, samt lämna varandra de upplysningar som behövs för att familjens ekonomiska förhållanden ska kunna bedömas.²⁴ Denna informationsskyldighet, som är generell, får enligt förarbeten främst betydelse när äktenskapet riskerar att upplösas. Utöver den generella informationsskyldigheten finns det bland annat en bestämmelse i 17 kap. 5 § ÄktB som reglerar situationer där upplysningar kan tvingas fram i samband med bodelning.²⁵

2.2.2 Giftorättsgods och enskild egendom

Makars egendom delas in i giftorättsgods och enskild egendom. Giftorättsgodset är den egendom som blir föremål för bodelning vid äktenskapets upplösning. Huvudregeln enligt 7 kap. 1 § ÄktB är att all egendom är giftorättsgods om den inte är enskild. Det gäller oavsett om

²⁰ Prop. 1986/87:1 s. 113.

²¹ Agell & Brattström (2018) s. 52 ff. och s. 76 ff.

²² Se 7 kap. 5-8 §§ ÄktB.

²³ Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 1 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

²⁴ Agell & Brattström (2018) s. 52 ff.

²⁵ Prop. 1986/87:1 s. 114. och Tottie & Teleman (2020) s. 50 ff.

egendomen är fast eller lös och oavsett om den förvärvats före eller under äktenskapet.²⁶

Enskild egendom definieras uttömmande i 7 kap. 2 § ÄktB. Egendom kan bli enskild enligt följande sex punkter:

- Egendom som är enskild på grund av äktenskapsförord.
- Egendom som make har fått i gåva av någon annan än den andra maken med villkoret att egendomen ska vara enskild.
- Egendom som make har erhållit genom testamente med villkor att den ska vara enskild egendom.
- Egendom som make erhållit genom arv med föreskrift i testamente om att det ska vara enskild egendom.
- Egendom som make erhållit genom försäkring med villkor om enskild egendom.
- Egendom som trätt i stället för annan enskild egendom.

Avkastning av enskild egendom utgör däremot giftorättsgods om det inte särskilt angivits i exempelvis äktenskapsförord eller testamente. Det kan röra sig om utdelning från aktier och fonder.²⁷

Om det föreligger en föreskrift från tredje man att en viss egendom ska vara enskild, kan inte föreskriften åsidosättas genom exempelvis äktenskapsförord. För det krävs att tredje man har medgivit sådant förbehåll. Enligt förarbetena bör gåvogivare och testator kunna vara säkra på att de villkor som de ställt upp kommer att respekteras.²⁸

Begreppet enskild egendom ska inte förväxlas med att den ene maken äger något ensam. Det vill säga det förmögenhetsrättsliga äganderättsbegreppet.²⁹ Ryms egendomen inom ovan angivna kategorier är den enskild egendom. I övriga fall är den giftorättsgods oavsett om maken är ensam ägare eller ej.

2.3 Bodelning

2.3.1 Allmänt

En bodelning ska enligt huvudregeln i 9 kap. 1 § ÄktB äga rum när ett äktenskap blivit upplöst, antingen genom äktenskapsskillnad eller genom ena makens död. Är makarna ense kan dock bodelning också ske under det

²⁶ Teleman (2022) s. 52 och se 10 kap. 1 § ÄktB.

²⁷ Se 7 kap. 2 § 2 st. ÄktB. och Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 7 kap. 2 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

²⁸ Prop. 1986/87:1 s. 78.

²⁹ Agell & Brattström (2018) s. 53.

bestående äktenskapet.³⁰ En sådan begäran ska anmälas skriftligt till Skatteverket och registreras i Äktenskapsregistret.³¹

Om makarnas egendom enbart består av enskild egendom och ingen av makarna begär att få överta bostad eller bohag från den andra maken behöver ingen bodelning ske.³²

Vid bodelningen ska makarnas egendom fördelas med utgångspunkt i egendomsförhållandena den dag då ansökan om äktenskapsskillnad inkom. Denna dag kallas även för brytdagen eller kritiska tidpunkten. Vid makes dödsfall inträffar denna tidpunkt samma dag som dödsfallet. De tillgångar och skulder som uppkommer efter brytdagen lämnas utanför bodelningen.³³

Makars allmänna upplysningsplikt kompletteras med en särskild redovisnings- och upplysningsplikt i samband med bodelning. Plikten innebär att varje make är skyldig att dels redovisa sin egendom och sådan egendom som maken har haft hand om men som tillhör den andra maken, dels i övrigt lämna uppgifter som kan vara av betydelse.³⁴ Det innebär i praktiken att efter brytdagen förvaltar makarna egendom i bådars intresse samtidigt som vardera make ensam har kvar förvaltningsrätten över sin egendom.³⁵ Bodelningen ska förrättas av makarna tillsammans och i samband med detta ska en handling skrivas under av dem båda. Lagen ger därmed uttryck för att bodelningen är en formbunden rättshandling.³⁶

I 10 kap. ÄktB finns bestämmelser om vilken egendom som ska ingå i bodelningen. Det som ska ingå i bodelningen är makarnas giftorättsgods. Den egendom som är undantagen är bland annat föremål för personligt bruk i en skäligen omfattning. Det kan röra sig om kläder eller presenter. Egendom som maken har fått i ersättning från exempelvis personskada och kränkning får också undantas samt rättigheter som inte kan överlätas.³⁷ Med sådana rättigheter menas bland annat lön, pension, underhållsbidrag eller andra socialförsäkringsförmåner.³⁸ Makarna har i samband med bodelning också möjlighet att komma överens om att egendom som gjorts till enskild genom äktenskapsförord ska ingå i bodelningen.³⁹

³⁰ 9 kap. 1 § 2 st. ÄktB.

³¹ Se 9 kap. 1 § 2 st ÄktB och Skatteverket, "Äktenskapsregistret" <<https://skatteverket.se/privat/folkbokforing/aktenskapochpartnerskap/aktenskapsregistre/4.8639d413207905e9480002095.html>> (hämtad: 15-03-2022).

³² Agell & Brattström (2018) s. 173.

³³ Se 9 kap. 1 § ÄktB. och Agell & Brattström (2018) s. 171.

³⁴ Prop. 1986/87:1 s. 156, 1 kap. 4 § ÄktB och 9 kap. 3 § ÄktB.

³⁵ Agell & Brattström (2018) s. 173 och s. 191.

³⁶ Prop. 1986/87:1 s. 148.

³⁷ Se 10 kap. 1-3 §§ ÄktB.

³⁸ Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 10 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

³⁹ Se 10 kap. 4 § ÄktB.

2.3.2 Andelsberäkning och lottläggning

Av 11 kap. ÄktB framgår hur giftorättsgodset ska beräknas och hur egendomen i boet ska fördelas. En bodelning genomförs i två steg; först genom en andelsberäkning och sedan genom lottläggning.⁴⁰

Vid en bodelning ska först makarnas andelar i boet beräknas.⁴¹ Makarnas separata tillgångar och skulder kategoriseras i samband med detta efter giftorättsgods och enskild egendom. När parterna har redogjort för sina tillgångar och skulder sker en så kallad skuldtäckning. Med skuldtäckning avses att makarna får avräkna från sina tillgångar så att det täcker deras skulder. Enligt huvudregeln ska denna skuldavräkning ske från makens giftorättsgods.⁴² Avräkningen avser de skulder makarna hade när talan om äktenskapsskillnad väcktes eller vid makes död, det vill säga fram till den kritiska tidpunkten. Om makens skulder skulle överstiga giftorättsgodsets belopp fastställs nettot till noll kr. Detta belopp kan aldrig bli negativt då vardera make svarar för sina skulder. I de fall det finns ett överskott på kapital efter eventuell skuldavräkning gjorts, delas det återstående överskottet av giftorättsgodset hälften makarna emellan.⁴³

Den värdeöverföring som sker efter andelsberäkningen förverkligats kallas för lottläggning.⁴⁴ Huvudregeln är att varje make har rätt att på sin lott i första hand få sin egendom eller den del som den maken önskar.⁴⁵ Denna lott ska innehålla egendom som motsvarar makens andel. Makars gemensamma bostad eller bohag kan, om det anses skäligt, tillfalla den make som är i störst behov av egendomen. Det sker mot avräkning eller överlåtande från makens lott. Denna rätt gäller dock inte om egendomen är den andra makens enskilda.⁴⁶

En make som är missnöjd med utfallet av en bodelning kan väcka talan hos domstol. Behörig domstol är den där någon av dem ska svara i tvistemål i allmänhet. Har en make avlidit, ska tvisten tas upp av den rätt där den döde hade att svara i tvistemål i allmänhet.⁴⁷

⁴⁰ Prop. 1986/87:1 s. 166.

⁴¹ Se 11 kap. 1 § ÄktB.

⁴² Det finns vissa undantag från huvudregeln i 11 kap. 2 § 2-3 st. ÄktB och utöver skuldavräkningen får också personlig egendom samt egendom av personligt slag undantas.

⁴³ Se 11 kap. 3 § ÄktB. och Tottie och Teleman (2020) s. 324.

⁴⁴ Agell & Brattström (2018) s. 168.

⁴⁵ Se 11 kap. 7 § ÄktB.

⁴⁶ Se 7 kap. 2 § 1 st. 2-4 och 11 kap. 8 § ÄktB.

⁴⁷ Se 10 kap. 9 § 2 st. Rättegångsbalk (1942:74) (RB).

2.3.3 Bodelningsförrättare

I 17 kap. ÄktB finns bestämmelser om vad som gäller vid förordnandet av bodelningsförrättare.⁴⁸ Som tidigare framkommit sker bodelning som regel genom att makar träffar avtal om hur deras egendom ska fördelas mellan dem. Om makarna inte kan enas ska tingsrätten förordna om en bodelningsförrättare. Det räcker att en av makarna begär att en bodelningsförrättare ska förordnas för att rätten ska fatta sådant beslut. Vid makes död blir en bodelningsman utan särskilt förordnande även bodelningsförrättare.⁴⁹

Om ena maken begärt att bodelningsförrättare ska utses, ska den andra maken ges tillfälle att yttra sig, exempelvis om valet av person för uppdraget.⁵⁰ Maken har också möjlighet att överklaga domstolens beslut om bodelningsförrättare.⁵¹

Bodelningsförrättarens huvudsakliga uppgift är att pröva sådana tvistiga frågor som är av betydelse för bodelningen och att utreda vilken egendom som finns och vad som ska bli föremål för bodelning. Vidare ska han eller hon göra en andelsberäkning och pröva om det föreligger villkor i äktenskapsförord eller annat familjerättsligt avtal som ska jämkas.⁵² Varje make ska därför uppge sina tillgångar och skulder. Om en make underlåter att lämna sådana uppgifter, får domstolen på ansökan av bodelningsförrättaren förelägga och döma ut vite.⁵³

Bodelningsförrättarens handläggning av ärenden har många likheter med en ensam domares handläggning vid en tingsrätt.⁵⁴ Fördelen med att handlägga ärenden på detta vis är att de oftast är mindre tids- och kostnadskrävande. Förrättaren ska i sin roll försöka hjälpa med ”råd och dåd” att utjämna eventuella oenigheter parterna emellan.⁵⁵ Vidare kan han eller hon fästa parternas uppmärksamhet på omständigheter som talar för jämkning och klarlägga de olika ståndpunkterna som uppkommit. I praktiken torde dock en förrättare vara beroende av att en make begär att frågan om jämkning ska prövas och kan således inte tillämpa jämningsbestämmelsen om parterna är överens att det inte ska ske. Arbetet är därmed uppdelat i ett antal avgränsade moment. Om det föreligger en överenskommelse makarna emellan ska detta ligga till grund för bodelningsarbetet. Om makar inte kan enas i frågor av

⁴⁸ Se 17 kap. 1 § 1 st. ÄktB.

⁴⁹ 17 kap. 1- 2 § ÄktB och se vidare i 19 kap. Ärvdabalk (1958:637) (ÄB) om bestämmelser beträffande bodelningsman.

⁵⁰ Prop. 1986/87:1 s. 220 ff.

⁵¹ Se 18 kap. 3 § ÄktB.

⁵² Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 17 kap. 1 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO) och Tottie & Teleman s. 498.

⁵³ Se 17 kap. 5 § ÄktB och 17 kap. 6 § 2 st ÄktB.

⁵⁴ Teleman (2022) s. 305.

⁵⁵ Teleman (2022) s. 309 ff.

betydelse för bodelningen, ska bodelningsförrättaren avgöra dem och har således en skyldighet att ta ställning i dessa frågor om makarna eller en av makarna önskar det.⁵⁶

Beslutet som fattas fastställs i en skriftlig handling.⁵⁷ Om en make som är missnöjd med bodelningen får klandra den genom att inom fyra veckor efter delgivningen väcka talan mot den andra maken vid den tingsrätt som har förordnat bodelningsförrättaren. Klandras inte bodelningen inom denna tid, har maken förlorat sin talan.⁵⁸

2.4 Äktenskapsförord

2.4.1 Allmänt

I 7 kap 3 § 1 st. ÄktB regleras den möjlighet som makar har att genom äktenskapsförord avtala om egendomsordningen i äktenskapet.⁵⁹ I bestämmelsen stadgas följande:

”Genom ett äktenskapsförord kan makar eller blivande makar bestämma att egendom som tillhör eller tillfaller någon av dem ska vara hans eller hennes enskilda egendom. Genom ett nytt äktenskapsförord kan makar bestämma att egendomen ska vara giftorättsgods.”

Endast genom äktenskapsförord kan makar bestämma om viss egendom ska vara enskild eller giftorättsgods. Makar eller blivande makar kan på detta vis påverka resultatet vid en framtida bodelning.⁶⁰ I detta sammanhang är det viktigt att betona att det inte går att justera äganderätten i förordet till egendomen eller reglera om ansvaret för makars skulder.⁶¹

Äktenskapsförord kan enbart upprättas mellan två makar och utgör således ett personligt avtal. Det kan därför inte exempelvis undertecknas av ett ombud.⁶² Hur ett äktenskapsförord är utformat är av betydelse då det kan gälla under lång tid. Det är därför viktigt att tänka igenom vad man vill reglera och hur detta ska formuleras i äktenskapsförordet.⁶³

Om makarna är överens kan de således göra ena makens egendom till giftorättsgods och den andres egendom till enskild och vice versa. Däremot

⁵⁶ Tottie & Teleman s. 498 ff.

⁵⁷ Se 17 kap. 6 § 2 st ÄktB.

⁵⁸ Se 17 kap. 8 § 2 st. ÄktB.

⁵⁹ För de äktenskapsförord som upprättades före inträdet av den nya äktenskapsbalken tillämpas giftermålsbalken regler. Se Se Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 7 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

⁶⁰ Prop. 1986/87:1 s. 155.

⁶¹ Agell & Brattström (2018) s. 144 f.

⁶² Prop. 1986/87:1 s.129. och Teleman (2020) s. 23.

⁶³ Teleman (2020) s. 51.

kan inte egendom som tillhör ena maken göras till andre makens enskilda egendom. Om makarna skulle önska ett sådant utfall vid en bodelning måste först en äganderättsövergång ske, exempelvis genom gåva enligt regleringen i 8 kap. ÄktB.⁶⁴ Alltså kan makar, inom ramarna för de tvingande formkraven, fritt avtala om hur de vill att egendomsordningen dem emellan ska klassificeras vid eventuell skilsmässa.⁶⁵

Som tidigare nämnts kan makarna påverka egendoms klassificering genom äktenskapsförord. Egendom som däremot inte kan omklassificeras genom äktenskapsförord är bland annat personliga rättigheter. Enligt Teleman kan det i praktiken vara svårt att avgränsa dessa tillgångar vid bodelning. Det finns därför enligt honom goda skäl för makar som vill undvika tvistigheter att avtala om att dessa personliga rättigheter ska tillkomma dem enskilt.⁶⁶ Sådant egendom är även undantagen från bodelning enligt bestämmelserna i 10 kap. ÄktB.⁶⁷

I äktenskapsförord kan makar även reglera egendom som trätt i stället för annan enskild egendom och avkastning. Utgångspunkten är att egendomen som trätt istället för en annan enskild egendom också är enskild egendom. I de fall makar vill att denna egendom ska övergå till giftorättsgods kan det avtalas i äktenskapsförordet. När det gäller avkastning är förhållandet det motsatta då avkastning av enskild egendom utgör giftorättsgods, i de fall makarna önskar en annan reglering över avkastningen ska det framgå i förordet.⁶⁸

Makar eller blivande makar, som genom äktenskapsförord har bestämt att en viss egendom ska vara enskild kan genom nytt äktenskapsförord bestämma att egendomen ska vara giftorättsgods.⁶⁹ Det gäller dock inte för egendom som blivit enskild genom gåva eller testamente om det inte finns en sådan möjlighet given av tredje man.⁷⁰ Rätten att ändra äktenskapsförord är obegränsad så länge äktenskapet består.⁷¹ Om makar som tidigare varit gifta, gifter om sig, krävs att ett nytt äktenskapsförord registreras ifall de önskar att reglera sina egendomsförhållanden.⁷²

⁶⁴ Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 7 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

⁶⁵ Dock krävdes inte förord när det gällde sedvanliga gåvor, se GB 8 kap. 2 § 1 st. och prop. 1986/87:1 s. 75.

⁶⁶ Teleman (2020) s. 19 och s. 36.

⁶⁷ Se 10 kap. 2-3 §§ ÄktB samt avsnitt 2.3.

⁶⁸ Teleman (2020) s. 45 ff. och 7 kap. 2 § 1 st. 6 p. ÄktB.

⁶⁹ Se 7 kap. 3 § 1 st ÄktB.

⁷⁰ RH 1994:48.

⁷¹ Agell & Brattström (2018) s. 101.

⁷² Teleman (2020) s. 19.

Makar kan inte avtala om att förord endast ska gälla om äktenskapet upplöses genom äktenskapsskillnad. Förordet kan inte heller villkoras eller tidsbegränsas.⁷³

2.4.2 Formregler

Ett äktenskapsförord kan resultera i betydande ekonomiska rättsverkningar för makar vid bodelning. Av den anledningen finns det särskilda formkrav för hur ett giltigt äktenskapsförord ska ingås.⁷⁴ I 7 kap. 3 § 2-3 st. ÄktB regleras de formella kraven för avtalets giltighet. I styckena framgår följande:

”Ett äktenskapsförord ska upprättas skriftligen, dateras och undertecknas av makarna eller de blivande makarna. Detta gäller även om någon av dem är underårig eller om äktenskapsförordet avser egendom, som till någon del omfattas av förvaltarskap enligt föräldrabalken. I så fall ska dock förmyndarens eller förvaltarens skriftliga medgivande inhämtas.

Ett äktenskapsförord ska registreras hos Skatteverket. Ett äktenskapsförord som har slutits mellan blivande makar gäller från äktenskapets ingående, om det ges in till Skatteverket inom en månad från det att äktenskapet ingicks. I annat fall gäller äktenskapsförordet först från och med den dag då det ges in till Skatteverket.”

För att ett äktenskapsförord ska vara formellt giltigt måste det vara skriftligt, daterat och undertecknat av två makar, eller blivande makar. För avtalsbundenhet krävs att båda parterna skrivit på avtalet. Däremot finns det inget krav på att makarna måste ha närvarat samtidigt vid underskrift.⁷⁵

Äktenskapsförord ska vidare registreras i Skatteverkets äktenskapsregister för att det ska anses giltigt. Förordet får som huvudregel först sin verkan från och med den dagen det getts in till Skatteverket. Om ett äktenskapsförord upprättas mellan två blivande makar gäller förordet från äktenskapets ingående, om det ges in till Skatteverket inom en månad från vigseln.⁷⁶ Denna frist gäller bara om förord upprättas före vigseln.⁷⁷

Vid registrering av äktenskapsförord granskar Skatteverket de formella förutsättningarna för förordets giltighet. Skatteverket prövar således inte vilken verkan förordet kan ha. Inte heller kan ett äktenskapsförord nekas på den grunden att innehållet är svårtolkat och oklart.⁷⁸ Om innehållet i förordet inte överensstämmer med de formföreskrifter som uppställs i ÄktB ska dock

⁷³ Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 7 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

⁷⁴ Agell & Brattström (2018) s. 145.

⁷⁵ Teleman (2020) s. 26 ff.

⁷⁶ Agell & Brattström (2018) s. 145.

⁷⁷ RH 1982:78.

⁷⁸ RH 1992:49.

registreringen nekas.⁷⁹ I detta sammanhang är det viktigt att betona att en registrering inte nödvändigtvis innebär att äktenskapsförordet fastställs i sak. Skatteverket gör enbart en översiktlig granskning av innehållet vid registrering.⁸⁰ Om en part skulle vara missnöjd med sådant beslut kan det överklagas till den tingsrätt där någon av sökandena ska svara i tvistemål i allmänhet.⁸¹

Det finns inget krav att förordet undertecknats av två vittnen, till skillnad från andra familjerättsliga avtal som exempelvis testamenten. Sådant krav fanns tidigare i giftermålsbalken men slopades vid införandet av äktenskapsbalken.⁸² Syftet med ändringen var att minska tvister på grund av formfel.⁸³

Om någon av makarna är minderårig, eller om förordet avser egendom som omfattas av förvaltarens ansvar enligt bestämmelser i föräldrabalken, finns det krav på att maken personligen medverkar vid upprättandet av förordet. I sådana fall krävs också ett skriftligt medgivande från förmyndare eller förvaltare. Det bör betonas att maken som medverkar måste ha rättshandlingsförmåga, det vill säga tillräckliga insikter om rättshandlingens betydelse.⁸⁴

I den juridiska litteraturen har frågan om huruvida förord bör upprättas med hjälp av kvalificerade sakkunniga varit föremål för diskussion. I många andra länder är det vanligt förekommande att det föreligger krav på att sakkunniga bistå vid upprättandet av förord. Enligt bland annat Agell och Brattström kan anlita av expertis vid upprättande av äktenskapsförord vara rekommenderat med hänsyn till avtalets betydelse. De framför vidare i sin bok *Äktenskap, samboende, partnerskap* att det föreligger en risk om makar skriver förord på egen hand, att förordets innehåll kan vara oklart och strida mot vad äktenskapsförord får innehålla. Mot bakgrund av detta menar de att det finnas goda skäl att kontakta en jurist om två makar, eller blivande makar, planerar att upprätta ett äktenskapsförord.⁸⁵ Teleman delar samma uppfattning, och belyser i sin bok *Äktenskapsförord* att vid upprättandet av förord bör anteckningar föras och bevaras angående parternas syfte med förordet. Vidare menar han att det finns en viss fara när dessa förord upprättas av lekmän, som inte alltid förstår sig på den juridiska terminologin.⁸⁶

⁷⁹ Teleman (2020), s. 25.

⁸⁰ Tottie & Teleman (2020) s. 173.

⁸¹ Se 16 kap. 5 § ÄktB.

⁸² Även kallat för solennitetsvittnen. Se 10 kap. 1 § ÄB och Agell & Brattström (2018) s. 145.

⁸³ Teleman (2020) s. 21 och Agell & Brattström (2018) s. 146.

⁸⁴ Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 7 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

⁸⁵ Agell & Brattström (2018) s. 101 och s. 147.

⁸⁶ Teleman (2020) s. 51.

2.4.3 Tolkning av äktenskapsförord

Både avtalslagen och äktenskapsbalken saknar regler om hur tolkning av avtal bör gå till.⁸⁷ Det finns inte en generell metod som är utslagsgivande vid tolkning av avtal. Vid tolkning av förord får därför vägledning tas av allmänna avtalsrättsliga principer, i praxis och doktrin. Som utgångspunkt ska alltid en helhetsbedömning av de olika relevanta omständigheterna i det enskilda fallet ske.⁸⁸

På grund av att äktenskapsförord är en formbunden rättshandling läggs en särskild tyngd på förordets ordalydelse.⁸⁹ Gunvor Wallin har i *Om avtal mellan makar* behandlat frågan om avtalstolkning på familjerättens område. Enligt Wallin har formkraven en sådan inverkan att det kan antas att det råder en stark presumtion för att den skriftliga handlingen utgör ett riktigt uttryck för vad som avtalats. Wallin betonar att när det gäller formbundna avtal är bevisbördan på den part som hävdar något som avviker från vad som framgår enligt avtalets ordalydelse.⁹⁰

Äktenskapsförords innehåll bör alltid återspegla parternas gemensamma vilja. Av den anledningen bör förord tolkas med utgångspunkt i den gemensamma partsavsikten.⁹¹ Vid denna tolkning bör uppmärksamheten riktas inte bara på det som skriftligen uttrycks i avtalet utan också vad parterna har avsett respektive uppfattat. Hänsyn ska således tas till hur parterna uppträtt före, i samband med och efter avtalets ingående.⁹²

Parter bör alltid motverka uppkomst av missförstånd vid ingående av avtal. Mot bakgrund av att makar står varandra personligt nära och deras generella upplysningsplikt torde det vara lättare att motverka sådana missförstånd, enligt Teleman. Men i de fall det är svårt att utläsa den gemensamma partsavsikten kan principerna om *dolus* och *culpa* tillämpas.⁹³ Dolusprincipen, även kallat ond trosregeln, innebär att den part som känt till att motparten uppfattat avtalet på ett annat sätt bär ansvaret för missförståndet och blir således bunden av motpartens uppfattning.⁹⁴ Culparegeln tillämpas när en avtalspart genom vårdslöshet orsakat den andra parten skada. Om en part ingått ett avtal utan att undanröja ett eventuellt missförstånd anses han eller hon agerat culpöst (vårdslöst) och blir således bunden av den andres uppfattning om denne agerat i god tro.⁹⁵

⁸⁷ Teleman (2020) s. 51 ff.

⁸⁸ NJA 2018 s. 834 och Ramberg & Ramberg (2019) s. 178 ff.

⁸⁹ Teleman (2020) s. 53 och NJA 1991 s. 319.

⁹⁰ Wallin (1958) s. 177 ff.

⁹¹ Se avsnitt 1.4.

⁹² Ramberg & Ramberg (2019) s. 179.

⁹³ Teleman (2020) s. 54.

⁹⁴ Ramberg & Ramberg (2019) s. 192.

⁹⁵ Teleman (2020) s. 54.

Vigilansprincipen är också av betydelse vid tolkning av äktenskapsförord.⁹⁶ Principen innebär att parter ska vara noggranna samt aktsamma. För äktenskapsförords vidkommande innebär det att makar har en grundläggande skyldighet att försäkra sig om innehållet i avtalet.⁹⁷

Som framgått ovan ska tolkning av äktenskapsförord som utgångspunkt utgå från textens ordalydelse. Om denna däremot är oklar, uppkommer frågan om tolkningen ska vara restriktiv. I NJA 1987 s.815 fastställdes i underrätterna att tolkning av ett oklart äktenskapsförord skulle ske restriktivt. I fallet menade dock HD att den individuella tolkningen gav ett klart resultat och att en restriktiv tolkning därmed inte blev aktuell. Att oklara förord ska tolkas på detta vis har varit föremål för kritik av Agell. Han menade bland annat att tolkningsproblemen är alltför komplicerade för att man generellt ska hävda att äktenskapsförord ska tolkas restriktivt.⁹⁸

Teleman betonar i sin bok *Äktenskapsförord*, att förord ska formuleras klart och individualiserat. Detta mot bakgrund av att makar inte ska kunna missbruka innehållet samt ha möjlighet att överblicka och förutse konsekvenserna av ett förord.⁹⁹ I praxis har kravet på klarhet och individualisering belysts i bland annat NJA 1970 s.320. I nämnda fall ansågs det inte möjligt att i ett förord avtala om en stegvis utbyggnad av giftorätten under äktenskapet. HD bedömde att förord med sådant innehåll ansågs ogiltigt.

2.5 Jämkningsreglerna i 12 kap. ÄktB

2.5.1. Historisk tillbakablick

I den tidigare giftermålsbalken saknades bestämmelser som skyddade makar från oskäligen verkningar vid bodelning i samband med skilsmässa. Det var också en tid då antalet äktenskapsskillnader inte var så vanligt förekommande som de är idag. Med tiden gjorde sig behovet av en jämkningsbestämmelse allt mer gällande. Av den anledningen infördes 1973 en sådan reglering i giftermålsbalken.¹⁰⁰ Denna jämkningsmöjlighet kom emellertid sällan till användning. Regeln blev kritiserad bland annat för att den var för restriktiv och för att den inte innehöll någon vägledning om hur jämkningen skulle gå till i praktiken. Möjligheten till jämkning ansågs därför vara ytterst begränsad.¹⁰¹

⁹⁶ Norlén s.212 ff. och Teleman (2022) s. 291.

⁹⁷ Ramberg & Ramberg (2019) s. 43 och Teleman (2020) s. 95.

⁹⁸ NJA 1987 s. 815. och Teleman (2020) s. 58 ff.

⁹⁹ Teleman (2020) s. 43.

¹⁰⁰ Tottie & Teleman (2020) s. 387 ff.

¹⁰¹ SOU 1981:85 s. 168.

Vid införandet av den nu gällande äktenskapsbalken blev därför en viktig uppgift för Familjelagssakkunniga att utforma en lämplig jämningsregel. Mot bakgrund av detta fastställdes i kommittéförslaget att 36 § AvtL skulle bli analogt tillämplig även för avtal inom den ekonomiska familjerätten.¹⁰² Familjelagssakkunniga föreslog därför att en bestämmelse om jämkning av äktenskapsförord med generalklausulen som förebild skulle införas. Detta då jämningsfrågan ansågs så viktig att det särskild borde tas upp även i ÄktB.¹⁰³

2.5.2. Jämknig vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad och i samband med makes död

I 12 kap. ÄktB finns bestämmelser om bland annat jämkning vid bodelning med anledning av äktenskapsskillnad, vid makes död samt jämkning av oskäligen äktenskapsförord.

I kapitlets första paragraf regleras möjligheten för en make att jämka resultatet av bodelning till förmån för den make som bidrar med mest giftorättsgods värdemässigt. Regeln brukar även kallas för skevdelningsregeln.¹⁰⁴ Bestämmelser avser att undanröja eventuella oskäligheter som kan uppstå. Följden av en jämkning är att egendomen ska behandlas som giftorättsgods och dras in i bodelningen.¹⁰⁵ För de fall där jämkning av bodelning inte försätter den svagare maken i en bättre position än tidigare bör inte jämkning ske.¹⁰⁶

Det som kan tala för att en jämkning ska ske är äktenskapets bristande längd och makarnas ekonomiska förhållanden.¹⁰⁷ Utgångspunkten är att en helhetsbedömning av samtliga omständigheter alltid ska ske. Regeln är avsedd att tillämpas i första hand vid kortvariga äktenskap. Vid sådana fall tycks det vara oskäligt att en likadelning sker, särskilt i de fall där ena maken fört in egendom till ett stort värde i boet och den andre maken inte gjort detsamma. Andra omständigheter som har betydelse är exempelvis på vilket sätt den ekonomiska situationen i äktenskapet uppstått, makarnas hälsotillstånd eller deras utbildnings- och yrkesnivå.¹⁰⁸

Vid ett långvarigt äktenskap bör jämkning i allmänhet inte ske, då det oftast skett en sammanflätning av makars ekonomier under en lång tid. Det är något som kan motivera att giftorättsgodset ska delas lika makarna emellan. Undantagsvis kan trots allt jämkning vara motiverat även i dessa fall. Det kan exempelvis röra sig om en situation där ett arv tillfaller ena maken alldeles i

¹⁰² Prop. 1975/76:81 s. 113. och Tottie & Teleman s. 387 ff.

¹⁰³ SOU 1981:85 s. 224 f.

¹⁰⁴ Agell & Brattström (2018) s. 201.

¹⁰⁵ Tottie & Teleman s. 393.

¹⁰⁶ Prop. 1986/87:1 s. 194.

¹⁰⁷ Se 12 kap. 1 § ÄktB.

¹⁰⁸ Prop. 1986/87:1 s. 184 f.

slutet av äktenskapet. I förarbetena framkommer det dock att möjligheten till jämkning i sådana fall enbart bör ske i undantagsfall då det finns möjlighet att genom äktenskapsförord och testamenten reglera om arvet ska utgöra makens enskilda egendom.¹⁰⁹

I kapitlets andra paragraf återfinns en bestämmelse som reglerar jämkning med anledning av makes död. Bestämmelsen syftar till att skydda den efterlevande maken mot att dennes giftorättsgods tas i anspråk i samband med bodelning. Genom att tillämpa regeln kan den efterlevande maken skydda sin egendom mot den avlidne makens särskullbarn och testamentstagare. Det innebär att den make som påkallar denna jämkning helt eller delvis behåller sitt giftorättsgods som sin andel.¹¹⁰ Regeln kan också användas för att förhindra att egendom överlämnas till exempelvis borgenärer som skulle kunna ha anspråk i den avlidne makens dödsbo.¹¹¹

2.5.3. Jämknig av äktenskapsförord

I 12 kap. 3 § 1st. ÄktB regleras när jämkning av villkor i äktenskapsförord får ske. I paragrafen framgår följande:

”Om ett villkor i ett äktenskapsförord är oskäligt med hänsyn till förordets innehåll, omständigheterna vid förordets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt, får det jämkas eller lämnas utan avseende vid bodelningen.”

Bestämmelsen reglerar möjligheten att under vissa förutsättningar jämka oskäliga villkor i äktenskapsförord. Äktenskapsbalkens jämningsregel är tvingande, vilket innebär att bestämmelsen inte kan avtalas bort av makarna.¹¹²

I förarbetena framgår det att regeln är avsedd att användas för att ge den ekonomiskt svagare maken ett skydd mot att stå helt egendomslös efter ett långvarigt äktenskap. Avsikten med regeln är även att ge den ekonomiskt svagare maken ett skydd och förutsättning för ”omstart i livet”.¹¹³ Det framgår vidare att regeln enbart bör tillämpas om egendom i större omfattning har gjorts till enskild och om det medfört till en påtaglig snedfördelning av makarnas samlade egendom. I de fall makarna levt under relativt enkla förhållanden kan en jämkning komma ifråga även om den enskilda egendomen inte har så högt värde. Skulle det vara så att makarna

¹⁰⁹ Prop. 1986/87:1 s. 185.

¹¹⁰ Se 12 kap. 2 § ÄktB. och Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 12 kap. 2 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

¹¹¹ Tottie & Teleman (2020) s. 404.

¹¹² Teleman (2020) s. 81.

¹¹³ Eriksson SvJT 1989 s. 334.

däremot har en god ekonomi kan den enskilda egendomen uppgå till större belopp utan att det anses vara en oskäligen fördelning mellan makarna.¹¹⁴

Det som sker vid jämkning är att den egendom som annars enligt förordet skulle vara enskild egendom, dras in i bodelningen och blir giftorättsgods.¹¹⁵ Som tidigare framgått kan jämkning ske antingen av ett villkor eller flera villkor i förordet. I många fall räcker det med att en partiell jämkning tillämpas, vilket innebär att viss del av den enskilda egendomen fortsatt anses som enskild medan återstående betraktas som giftorättsgods. I förarbetena framgår att den senare lösningen ofta kan vara tillräcklig för att undanröja oskäligen villkor.¹¹⁶

Om bestämmelsen ska tillämpas måste jämningsyrkandet framställas senast vid bodelning.¹¹⁷ Frågan kan prövas av en bodelningsförrättare vid bouppteckning eller så kan en make välja att väcka talan på egen hand vid allmän domstol.¹¹⁸ I detta sammanhang är det viktigt att betona att jämkning enligt ovanstående bestämmelse enbart kan ske i samband med bodelning. Om part vill jämka avtalet utan samband med bodelning får istället en analog tillämpning av 36 § AvtL ske.¹¹⁹ I avsnitt 2.6.2 redovisas närmare för en sådan jämkning.

2.5.4. Äktenskapsförords jämningsgrunder

Vid prövning av om det föreligger skäl för jämkning av äktenskapsförord ska en helhetsbedömning göras av samtliga omständigheter i det enskilda fallet ske.¹²⁰ I 12 kap. 3 § ÄktB uppställs fyra grunder för skälighetsprövningen av äktenskapsförord. För samtliga grunder krävs att oskäligheten föreligger vid den kritiska tidpunkten för bodelningen.¹²¹ Jämkning av förord kan således blir aktuellt med hänsyn till:

- Förordets innehåll.
- Omständigheterna vid förordets tillkomst.
- Senare inträffade förhållanden.
- Omständigheterna i övrigt.

Den första punkten, *förordets innehåll*, avser förordets ordalydelse. För att jämkning ska komma till stånd måste innehållet granskas i sin helhet.¹²² I förarbetena framkommer att förordets innehåll ursprungligen kan ha varit

¹¹⁴ Prop. 1986/87:1 s. 193 ff.

¹¹⁵ Tottie & Teleman s. 412 ff.

¹¹⁶ Prop. 1986/87:1 s. 193 f.

¹¹⁷ Agell & Brattström (2018) s. 170 ff.

¹¹⁸ Se 17 kap. 6 § ÄktB.

¹¹⁹ Eriksson SvJT 1989 s.332 och LU 1986/87:18 s. 21.

¹²⁰ Se avsnitt 1.1 och Prop. 1986/87:1 s. 193 f.

¹²¹ Tottie & Teleman s. 416.

¹²² Teleman (2020) s. 89.

fullt berättigat men med tiden kommit att missgynna den ene maken i så hög grad, att en tillämpning skulle vara oskälig mot denne.¹²³

Nästa punkt för oskälighetsprövningen är *omständigheterna vid förordets tillkomst*. Oskälighet vid förordets tillkomst kan avse situationer som exempelvis när en mer förmögen make använder sig av sitt övertag vid förords upprättande.¹²⁴ I dessa fall bör enligt förarbeten jämkning enbart komma i fråga om förordet i en betydande grad skulle missgynna den ena maken.¹²⁵

Andra omständigheter som kan beaktas vid prövning är om ena maken fått till stånd förordet genom aggressivt uppträdande, överraskningstaktik eller annat missbruk av förhandlingsläget. Det kan röra sig om situationer där ena parten blivit överrumplad av andre. Vidare kan hänsyn även tas till parts eventuella bristande språkkunskaper.¹²⁶

Vid bedömning av omständigheter i samband med förordets tillkomst ska särskilt beaktas makarnas upplysningsplikt och lojalitetsplikt gentemot varandra.¹²⁷ Som tidigare nämnts, har makarna enligt vigilansprincipen en grundläggande skyldighet att försäkra sig om innehållet i avtalet. Makens egna ansvar i dessa fall brukar normalt väga tyngst vid bedömning. Om en make däremot blivit utsatt för en otillbörligt påverkan vid förordets tillkomst kan det bli en svår avvägning. Vid sådana fall menar dock Teleman att äktenskapsbalkens jämningsregel inte bör användas som en ”ångerparagraf” av makar.¹²⁸ Andra omständigheter som också kan tala för jämkning är om ena maken i god tro lämnat vilseledande information vid förordets tillkomst.¹²⁹

Den tredje punkten avser *senare inträffade förhållanden*. Makars ekonomiska förhållanden kan förändras markant under ett långt äktenskap. Det utesluter inte att villkor i äktenskapsförord varit skäliga vid dess ingående, men med årens gång förändrats så att det kan motivera en jämkning. Teleman beskriver att gränsen kan överskridas när exempelvis omfattande enskild egendom har skapats av makarna genom gemensamma ansträngningar under ett långt äktenskap, men där bara egendomen tillfaller ena maken enligt förordet. Oskäligheten har då uppkommit på grund av senare inträffade förhållanden.¹³⁰

¹²³ Prop. 1986/87:1 s. 193.

¹²⁴ Tottie & Teleman s. 417.

¹²⁵ Prop. 1986/87:1 s. 193 f.

¹²⁶ Teleman (2020) s. 93.

¹²⁷ Se avsnitt 2.4.3. och 1 kap. 4 § ÄktB och Teleman (2020) s. 95.

¹²⁸ Ramberg & Ramberg (2019) s. 43. och Teleman (2020) s. 96.

¹²⁹ Se avsnitt 2.4.3.

¹³⁰ Teleman (2020) s. 94 ff.

Ett annat exempel är om ena maken anpassat sitt levnadssätt så att han eller hon arbetar medan den andra maken sköter hushållet. Avsikten kanske hade varit annorlunda vid äktenskapets ingående, där det kan ha funnits en ambition för båda makarna att arbeta. Om någon av makarna bidragit till att den andra ökat sina tillgångar på detta vis kan det tala för jämkning.¹³¹

Den fjärde och den sista ledet i prövningen omfattar *omständigheterna i övrigt*. Det kan exempelvis röra sig om omständigheter som parternas försörjningsmöjligheter, hälsotillstånd, barn och tillgång till bostad.¹³²

Avslutningvis är det av särskild vikt att belysa att, som det framkommer enligt lagregelns ordalydelse, avser denna jämkningsmöjlighet enbart jämkning av oskäliga *villkor*. I de fall makar önskar att jämka ett oskäligt äktenskapsförord i sin *helhet* får istället en analog tillämpning av 36 § AvtL ske.¹³³

2.5.5. Den restriktiva tillämpningen av 12 kap. 3 § ÄktB

Av förarbetena framgår att jämkningsmöjligheten bör utnyttjas restriktivt eftersom äktenskapsförordet är ett uttryck för makarnas gemensamma vilja. Jämknings ska därför endast ske om oskäligheten i betydande grad missgynnar den ena maken.¹³⁴

I anslutning till behandlingen av propositionen underströk även lagutskottet att bestämmelsen borde tillämpas med stor restriktivitet. Lagutskottet hänvisade till att syftet inte var att ge mer långtgående jämkningsmöjligheter än vad som följer av 36 § AvtL. Utskottet var även av den uppfattning att ett äktenskapsförord är ett uttryck för två parters gemensamma vilja och därför bör respekteras.¹³⁵ I nämnda betänkande framgår vidare vad som vid en helhetsbedömning särskilt bör beaktas:

”Omständigheter som bör vägas in vid helhetsbedömningen är bl.a. behovet av skydd för en ekonomiskt svagare make, utvecklingen av makarnas förmögenhetsbild och makarnas inbördes ekonomiska relationer. En annan omständighet som bör kunna beaktas är om en make i betydande utsträckning använt sin enskilda egendom för att tillgodose familjens försörjningsbehov eller för att öka sitt giftorättsgods. Har den andra maken inte gjort några motsvarande dispositioner utan behållit sin enskilda egendom intakt kan detta vara en omständighet som talar för jämkning. Detsamma kan gälla när den ena maken under äktenskapet systematiskt ökat sin enskilda egendom på bekostnad av giftorättsgodset.”¹³⁶

¹³¹ Se avsnitt 2.7.1 och Teleman (2020) s. 97.

¹³² Teleman (2020) s. 101.

¹³³ Teleman (2020) s. 84.

¹³⁴ Prop. 1986/87:1 s. 193. och avsnitt 1.1.

¹³⁵ LU 1986/87:18 s. 20.

¹³⁶ LU 1986/87:18 s. 20.

I NJA 1993 s. 583 inhämtade HD ett yttrande från advokatsamfundet. Samfundet betonade vikten av att äktenskapsförord respekteras och att jämkning av äktenskapsförord ska ske restriktivt. Var och en av makarna ska kunna inrätta sig efter ett upprättat äktenskapsförord och utgå från att det står fast.¹³⁷

Den restriktiva tillämpningen av regeln har även varit föremål för diskussion i doktrin. Brattström och Agell har kritiserat den allmänna deklARATIONEN i förarbetena om restriktiviteten. De menar att grunderna för jämningsregeln i ÄktB inte utan förbehåll kan vara samma som vid tillämpning av 36 § AvtL på förmögenhetsrättsliga avtal. De framhåller vidare att specifikt för äktenskapsförord är att makarna kan ha ett större skyddsbehov än vid nästan alla andra avtalstyper. Brattström och Agell menar att den allmänna uppfattningen om att avtal ska hållas vid tillämpningen av jämningsregeln är ologisk. De betonar att en jämningsmöjlighet behövs. Att frågan om ett äktenskapsförord är oskäligt eller inte bör enligt deras mening inte styras med ledning av någon anvisning om restriktivitet. Enligt deras mening är det istället snarare befogat att vid oskälighetsbedömning jämföra de syften makarna hade när förordet upprättades med den senare utvecklingen av deras förhållande.¹³⁸

Andra författare som Teleman och Grauers har också givit uttryck för hur bestämmelsen bör tillämpas i praktiken. Teleman är av uppfattningen att ”tröskeln ska sättas högt vid bedömningen av huruvida ett förord är oskäligt eller inte”. Det är mot bakgrund av att syftet med äktenskapsförord är att makar ska ha möjlighet att inrätta sina ekonomier efter vad som avtalats i förordet.¹³⁹ Grauers skriver även i sin bok *Ekonomisk familjerätt* att jämkning enbart kan bli tillämpligt i absoluta undantagsfall, vilket återspeglar den restriktiva tillämpningen som förarbetena ger uttryck för.¹⁴⁰

Bestämmelsen i 12 kap 3 § ÄktB syftar sammanfattningsvis till att skydda de makar som på grund av innehållet i äktenskapsförordet skulle bli helt eller nästan helt lottlös vid en bodelning medan den andra maken skulle erhålla egendom av betydande eller i vart fall inte obetydligt värde.¹⁴¹

¹³⁷ Se avsnitt 2.7.2.

¹³⁸ Agell & Brattström (2018) s. 217 ff.

¹³⁹ Teleman (2020) s. 102.

¹⁴⁰ Grauers (2016) s. 90.

¹⁴¹ Prop 1986/87:1 s. 193 ff. och LU 1986/87:18 s. 20.

2.6 Familjerättsliga- och förmögenhetsrättsliga avtal

I avtalslagens tredje kapitel finns regleringar om ogiltighet och jämkning av avtal. Generalklausulen i 36 § AvtL ligger som tidigare nämnts till grund för utformningen av bestämmelserna om jämkning i äktenskapsbalken.¹⁴² Något som har varit föremål för diskussion i doktrinen är om avtalslagens tillämplighet på familjerättens område bör behandlas på samma vis som vid prövning av förmögenhetsrättsliga avtal. Mot bakgrund av det kommer därför några centrala likheter och skillnader mellan de olika avtalsområdena att belysas.

I avtalslagens generalklausul stadgas bland annat att avtalsvillkor får jämkas eller lämnas utan avseende om villkoret är oskäligt. Ett avtal kan jämkas med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, på grund av senare inträffade förhållande eller omständigheterna i övrigt. Bestämmelsen har med andra ord nästan samma ordalydelse som 12 kap. 3 § 1 st. ÄktB, vilken är inriktad specifikt på äktenskapsförord.

Genom överensstämmelsen med generalklausulens första mening kan därför ledning kunna sökas i avtalslagen. Dock måste hänsyn tas till de särdrag som präglar äktenskapsförord som familjerättsliga avtal med avtal på förmögenhetsrättens område.¹⁴³ Vid tillämpningen av generalklausulen, i likhet med när jämningsbestämmelserna i ÄktB, ska en helhetsbedömning av samtliga omständigheter alltid göras.¹⁴⁴

En viktig skillnad med familjerättsliga avtal är att makar har en mer långtgående upplysningsplikt som normalt inte gäller mellan två parter som ingår ett förmögenhetsrättsligt avtal.¹⁴⁵ Äktenskapsförord omfattas inte heller av samma omsättningsintresse som avtal på förmögenhetsrättens område. Det medför att en parts goda tro inte får samma betydelse som vid tillämpningen av 36 § AvtL.¹⁴⁶ Omsättningsintresse innebär att villkor i avtal ska kunna förutses, det vill säga att avtalspart normalt är bunden av sina rättshandlingar.¹⁴⁷

På familjerättens avtalsområde ska partsviljan vid avtalets uppkomst ligga till grund för bedömning och väger således tyngre än intresset att skydda en avtalsparts tillit.¹⁴⁸ Till skillnad från förmögenhetsrättsliga avtal kan inte heller äktenskapsförord innehålla anpassnings- och omförhandlingsklausuler.¹⁴⁹

¹⁴² Teleman (2020) s. 81.

¹⁴³ Tottie & Teleman s. 413.

¹⁴⁴ NJA 2017 s. 113.

¹⁴⁵ Se 1 kap. 4 § ÄktB och prop. 1986/87:1 s. 113.

¹⁴⁶ Agell & Brattström (2018) s. 164 och Wallin (1958) s. 119 ff.

¹⁴⁷ Ramberg och Ramberg (2019) s. 35.

¹⁴⁸ Wallin s. 119 ff., 133 och 147 f. och Agell & Brattström (2018) s. 161.

¹⁴⁹ Teleman (2020) s. 38.

En annan allmän avtalsrättslig princip som får större genomslagskraft inom förmögenhetsrättens område är ekvivalensprincipen. Tanken om ekvivalens innebär att när parter avtalar med varandra finns en grundläggande tanke om att avtalet ska innebära balans mellan parternas prestationer.¹⁵⁰ För att äktenskapsförord ska anses giltigt krävs inte att det föreligger en balans mellan parternas rättigheter och skyldigheter. Makar kan ingå äktenskap under helt skilda ekonomiska förutsättningar och de avtalar i normala fall inte för vinnings skull.¹⁵¹

Den nära relation som två makar har till varandra möjliggör ett inflytande som normalt inte förekommer mellan parter på förmögenhetsrättens område. Det kan i vart fall antas att makarna i normala fall har god kännedom om varandras ekonomiska förhållanden.¹⁵² I andra fall kan det också antas att styrkeförhållandet mellan makarna kan påverka utfallet då det ofta föreligger en risk att någon part påverkas känslomässigt. Mot denna bakgrund kan det i många fall bli så att en make lättare kan få igenom sin vilja och att den andra maken därmed har svårare att tillvarata sina intressen. Den nära relation makar lever i kan också motivera att förord avviker från den fördelning som normalt gäller mellan makar enligt lag. En fördelning som påtagligt avviker från principen om hälftindelning kan vara befogad med hänsyn till parternas relation. Makar kan av många olika anledningar komma överens om en större avvikelse bland annat med hänsyn till gemensamma barn.¹⁵³

En annan skillnad är att den allmänna principen om förklaringsmisstag inte blir tillämplig på avtal inom familjerättens område enligt bland annat Agell och Brattström.¹⁵⁴ Det syftar på situationer som gör part bunden av ett förklaringsmisstag om motparten varit i god tro vid avtalsstillfället. När ett sådant misstag föreligger betyder det också att parterna inte har en gemensam partsavsikt trots att det kan verka så. Om omständigheterna är sådana att tilliten är obefogad kan inte avtalet komma till stånd. Dessa avtal kan på förmögenhetsrättens område fortfarande komma till stånd om en avtalspart fäst en befogad tillit på motpartens verkliga vilja, men anses inte vara tillämpligt på familjerättsliga avtal enligt Agell och Brattström.¹⁵⁵

Förutsättningsläran är en princip som kan bli tillämplig på båda avtalsområdena vid en ogiltighetsbedömning.¹⁵⁶ Enligt läran kan en part befrias från sin avtalsförpliktelse vid oriktiga antaganden om förhållandena

¹⁵⁰ Ramberg & Ramberg (2019) s. 42.

¹⁵¹ Teleman (2020) s. 37.

¹⁵² Teleman (2020) s. 54.

¹⁵³ NJA 2020 s. 624.

¹⁵⁴ Agell & Brattström (2018) s. 164.

¹⁵⁵ Ramberg & Ramberg (2019) s.143, Adlercreutz, Gorton & Lindell-Frantz (2016) s. 47 f.,

Agell & Brattström (2018) s. 164 och 32 § AvtL.

¹⁵⁶ Agell & Brattström (2018) s. 164.

vid tidpunkten för avtalets ingående eller vid senare inträffade förhållanden. För att rättsföljden ska inträda krävs att den part som önskar åberopa ogiltighet ska ha ingått avtalet under *felaktig* och *bestämmande förutsättning*. Förutsättningen ska ha varit synbar för motparten. Samt ska det vid en relevansbedömning bedömas att den felaktiga förutsättningen bör ges rättslig betydelse.¹⁵⁷

En annan likhet är att generalklausulen i avtalslagen lämnar ett stort spelrum för hur jämkning ska göras. Exempelvis om det ska bli frågan om en partiell jämkning eller om avtalet ska jämkas i sin helhet.¹⁵⁸ Enligt Teleman bär en underlägsen avtalspart inte sämre skydd i äktenskapsbalken än i avtalslagen trots de olikheter som föreligger i lagen.¹⁵⁹

Slutligen finns det även prejudicerande rättsfall som belyser frågan om avtalslagens tillämplighet på familjerättsliga avtal. I bland annat NJA 1961 s.124 betonades att den part som är förfördelad i ett familjerättsligt avtal bör ha lättare att få bifall för sin talan om ogiltighet, än parter till sådana avtal som avses i avtalslagen. I NJA 2020 s.624 diskuterades även frågan om avtalslagens tillämplighet på bodelningsavtal.¹⁶⁰

2.7 Rättsfall

2.7.1 Inledning

Som det framgått i det inledande kapitlet finns det enbart ett prejudicerande fall från HD som behandlar frågan om jämkning av äktenskapsförord, nämligen NJA 1993 s.583.¹⁶¹ Hovrätterna har ännu inte publicerat något avgörande. Dock förekommer det hovrättsdomar angående jämkningstvister, två av dessa framgår nedan. NJA 2020 s.624 är ett relativt nytt prejudicerande rättsfall från HD, i målet diskuterades om ett bodelningsavtal skulle jämkas eller förklaras ogiltigt enligt grunderna för vissa bestämmelser i avtalslagen. Som nämnt i avgränsningen (avsnitt 1.3) avser inte rättsfallet jämkning av äktenskapsförord. Det är dock ändå av intresse att belysa domen eftersom avtalslagens bestämmelser ligger till grund för utformningen av reglerna om jämkning i 12 kap. ÄktB.

Nedan följer en sammanfattning av nämnda rättsfall.

¹⁵⁷ Ramberg & Ramberg (2019) s. 232.

¹⁵⁸ Tottie & Teleman (2020) s. 415.

¹⁵⁹ Teleman (2020) s. 84.

¹⁶⁰ Se avsnitt 2.7.2.

¹⁶¹ Se avsnitt 1.1.

2.7.2 NJA 1993 s.583

I NJA 1993 s.583 förelåg följande omständigheter: Två makar hade upprättat äktenskapsförord efter elva års äktenskap. Enligt förordet skulle all egendom som vardera make medfört i boet, under äktenskapet förvärvat eller därefter förvärvade, liksom all avkastning av sådan egendom, omvandlades till enskild egendom. När frågan om äktenskapsskillnad blev aktuell hade parterna varit gifta i 23 år. Mannen ägde vid upprättandet av förordet en fastighet, en bil, en båt, ett båthus samt bankmedel och hustrun ägde diverse lösören och bankmedel. Mannens tillgångar uppgick till ett högt värde medans hustruns tillgångar var ringa. Av den anledningen väckte hustrun talan och yrkade att äktenskapsförordet skulle jämkas enligt 12 kap. 3 § ÄktB.

Enligt hustruns uppgifter hade hon under äktenskapet tagit det huvudsakliga ansvaret för det gemensamma hushållet och barnen. Hon hade även arbetat som tidningsbud på deltid och sedan studerat ett antal år. Mannen hade enligt egna uppgifter haft "tämligen" stora inkomster. Efter en äktenskapskris föreslog mannen att de skulle upprätta ett äktenskapsförord. De besökte i samband med detta en advokat och diskuterade förordets innebörd. I förordet fastställdes att all egendom skulle bli mannens enskilda men i gengäld skulle hustrun i ett skriftligt avtal tillförsäkras vårdnad av de gemensamma barnen vid en eventuell skilsmässa. Hustrun var därför rädd för att riskera vårdnaden om barnen, men när vårdnadsavtalet fördes på tal vid besöket hos advokaten fick hon veta att något sådant avtal inte kunde upprättas. Kvinnan menade därmed att hon blev överrumplad av beskedet, men undertecknade ändå äktenskapsförordet.

Makens inställning å andra sidan var att syftet med äktenskapsförordet främst var att tillförsäkra att huset inte skulle säljas vid händelse av skilsmässa och att det skulle tillfalla barnen i framtiden. Mannen menade att parterna gemensamt kommit fram till att det var han som hade de bästa ekonomiska förutsättningarna för detta. Han framförde vidare att paret gjort två besök hos advokaten innan de skrev på förordet och att det därför inte kunde vara frågan om att hustrun på något vis blivit överrumplad.

Tingsrätten ogillade hustruns yrkande mot bakgrund att de fann att det inte förelåg något påtagligt missförhållande och att förordet inte ansågs oskäligt till sitt innehåll. Det framgick vidare av utredningen i målet att hustrun var medveten om förordets rättsverkningar och att det inte tillkom under omständigheter som kunde motivera en jämkning. Trots att det förelåg en viss oskälighet dömde också HovR i linje med tingsrättens beslut. Mannen var den som stod för familjens uppehälle och snedfördelningen var densamma vid äktenskapets ingående som vid upplösningen. Någon ändring av förordet hade inte heller diskuterats mellan parterna under äktenskapet. De anförde vidare att med hänsyn till att makar som upprättar förord ska

kunna lita på att det hålls och att det speglar deras gemensamma vilja ska jämkning bara ske i undantagsfall. Mot bakgrund av det fastställda HovR tingsrättens dom och ogillade hustruns talan om jämkning.

HD fastställde HovR:ns dom. HD hänvisade till att jämningsmöjligheten enligt förarbetena ska utnyttjas restriktivt och att utgångspunkten är att äktenskapsförord är ett uttryck för makarnas gemensamma vilja. De betonade att jämkning endast bör ske om förordet i betydande grad missgynnar ena maken och om egendom i större omfattning gjorts enskild och detta leder till en påtaglig snedfördelning. HD menade att det inte skulle råda något påtagligt missförhållande mellan det som tillkom respektive make vid bodelning samt att hustrun varit medveten om äktenskapsförordets ändamål och innehåll. Därför menade domstolen att hustrun med fog inte kunde hävda att hon förmåtts till undertecknandet genom överrumplig eller vilseletts beträffande rättshandlingens innebörd. Den fastighet som utgjorde den största delen av värdet på mannens enskilda egendom hade visserligen ökat betydligt i värde, men att värdeökningen varit möjlig att förutse på grund av att mannen lagt ner egen tid och egna pengar på om- och tillbyggnad. Domstolen betonade även att hustrun inte skulle stå lottlös efter skilsmässan. Mot bakgrund av detta ogillades hustruns talan om jämkning.

I fallet inhämtade även HD ett yttrande från advokatsamfundet. Samfundet betonade vikten av att vad som avtalats i äktenskapsförord ska respekteras. Samt att var och en av makarna ska kunna inrätta sig efter ett upprättat äktenskapsförord och utgå från att äktenskapsförordet står fast. De framförde vidare att rättstillämpningen inte bör bli sådan att jämkning av äktenskapsförord sker annat än i verkliga undantagsfall. Samfundet ansåg i likhet med underrätterna att omständigheterna i fallet inte talade för att jämkning skulle ske.

Två justitieråd var dock av skiljaktig mening och ville bifalla hustruns talan. De betonade att en helhetsbedömning av samtliga omständigheter borde gjorts. Justitieråden menade att äktenskapet varit långvarigt och att hustruns arbete i hemmet möjliggjort att mannen bland annat kunnat lägga tid på fastigheten. De menade att med hänsyn till det var det rimligt att hustrun skulle få en del av den värdestegring som fastigheten undergått till följd av makens insatser. Samt att det förelåg ett påtagligt missförhållande mellan parternas enskilda egendom och att hustrun skulle erhålla endast begränsad ekonomisk trygghet efter ett så pass långvarigt äktenskap. Med hänsyn till dessa omständigheter menade de skiljaktiga justitieråden att jämkning skulle ske.

Rättsfallet har även varit föremål för kritik från bland annat Anders Agell. Han betonade vikten av hustruns skyddsbehov och utvecklingen av makarnas förhållanden. Han var av uppfattningen att HD inte beaktat syftet bakom

äktenskapsförordet i fråga. Enligt honom fäste HD en för stor vikt vid att hustrun genom att medverka till äktenskapsförordet efter elva års äktenskap, gav upp en existerande giftorätt i all egendom, som mannen ägde eller kunde komma att förvärva.¹⁶² Han framförde vidare att hustrun var den svagare parten vid förordets upprättande och företrädes inte heller av en egen advokat. Ur hustruns synpunkt kunde inte förordet inte vara något annat än till hennes nackdel menar Agell. Något som också var föremål för kritik från Agell var Advokatsamfundets uttalande att makarna ska kunna inrätta sig efter ett äktenskapsförord och utgå från att det står fast. Enligt Agell är ”detta stoiska råd inte särskilt uppmuntrande för en 31-årig hustru, som gifte sig när hon var 20 år, som har två barn i tioårsåldern, som arbetat som tidningsbud och studerat på Komvux, som nästan helt saknas tillgångar och på oklara - för att inte säga tvivelaktiga grunder - gått med på att ge upp sin giftorätt”.¹⁶³

2.7.3 NJA 2020 s. 624: "Den oskäligen skifteslikviden"

I NJA 2020 s.624 prövades frågan huruvida bedömning av ett bodelningsavtals skälighet skulle bedömas med andra utgångspunkter än när bestämmelsen tillämpas direkt på förmögenhetsrättsliga avtal. Trots att fallet rörde klander av bodelningsavtal framgår det av HD:s domskäl att resonemanget som fördes även kan tillämpas på äktenskapsförord.

Bakgrunden i målet är följande: Två makar undertecknade ett bodelningsavtal under en pågående äktenskapsskillnad. I bodelningsavtalet angavs bland annat att kvinnan skulle få parternas gemensamma bostad och överta tillhörande lån. Mannen skulle varken få tillgångar eller ta över skulder. Om regeln om likadelning skulle tillämpas skulle mannen fått en skifteslikvid som skulle uppgå till cirka 2 000 000 kr.¹⁶⁴ I bodelningsavtalet hade parterna istället överenskommit att denna skifteslikvid bara skulle uppgå till 880 000 kr. Viktigt att belysa är att mannen vid det aktuella tillfället mådde psykiskt dåligt. Mannen yrkade vid tingsrätten i första hand att bodelningsavtalet skulle förklaras ogiltigt med stöd av grunderna för 31–33 §§ AvtL. I andra hand yrkade han att avtalet enligt grunderna för 36 § AvtL skulle jämkas så att sedvanlig hälftindelning av överskottet skulle ske. Tingsrätten jämkade bodelningsavtalet i enlighet med mannens andrahandsyrkande och tillämpade därmed 36 § AvtL. Hovrätten ändrade tingsrättens dom och ogillade käromålet.

I målet slog HD fast att bodelningsavtal kunde jämkas eller förklaras ogiltigt med tillämpning av grunderna för vissa bestämmelser i avtalslagen. Dock mot bakgrund att bedömningen görs med vissa andra utgångspunkter än när bestämmelserna tillämpas på förmögenhetsrättsliga avtal. Det fanns enligt

¹⁶² JT 1993-94 s.774 ff.

¹⁶³ JT 1993-94 s. 785.

¹⁶⁴ Se 11 kap. 3 § ÄktB.

HD anledning att beakta de särdrag som utmärker familjerättsliga avtal. Ett exempel på ett sådant särdrag är att makar har en mer långtgående upplysningsplikt än vad som normalt gäller för parter i ett förmögenhetsrättsligt avtal. De belyser bland annat äktenskapsförordet i detta sammanhang och pekar på att en avtalad skevdelning kan vara godtagbar beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. En annan viktig aspekt som HD betonade var att styrkeförhållandena mellan makar ibland är ojämna, vilket kan medföra att ena maken har lättare att få igenom sin vilja. Samt att ena eller båda makarna ofta är känslomässigt påverkade av situationen och av det skälet kan ha svårare att tillvarata sina ekonomiska intressen.

För makarnas del innebar det att bodelningsavtalet skulle jämkas fullt ut enligt bestämmelsen i 36 § AvtL. Makarnas egendom delades istället enligt äktenskapsbalkens huvudregel om hälftindelning. HD:s samlade bedömning var att kvinnan hade insett att mannen vid avtalets ingående var kraftigt ur balans och att det fanns en risk för att det var hans nedsatta tillstånd som gjorde det möjligt för henne att ingå ett avtal med honom som gav henne så påtagliga ekonomiska fördelar.

I målet var ett justitieråd av skiljaktig mening. Justitierådet menade att det saknades förutsättningar för att jämka bodelningsavtalet och att det saknades skäl att förklara avtalet ogiltigt.

2.7.4 Hovrättsavgörande: HovR i Västra Sverige T 4632-12

I en dom från Hovrätten i Västra Sverige, T 4632-12, diskuterades möjligheten till jämkning av äktenskapsförord på grund av omständigheter som förelåg vid dess tillkomst. Målet handlade om två makar som gifte sig 2004. De hade gemensamma barn och bostad som parterna ägde hälften vardera av. Den 5 september 2007 inkom parterna med ett äktenskapsförord till tingsrätten som registrerades cirka en vecka senare. Innan beslut om registrering meddelades försökte kvinnan återkalla äktenskapsförordet. Den 12 september 2007 inkom en ansökan om äktenskapsskillnad till tingsrätten. I december 2008 meddelade tingsrätten dom avseende äktenskapsskillnad. Kort därpå förordnades en bodelningsförrättare som meddelade det bodelningsbeslut som mannen klandrade. Mannen yrkade att äktenskapsförordet skulle jämkas.

Äktenskapsförordet upprättades under en krisartad tid i äktenskapet. Kvinnan beskrev i sitt vittnesmål att stämningen i hemmet vid förordets tillkomst var pressad och hon kände sig tvungen till att skriva på förordet. I samband med detta kontaktade hon en juristjour för juridisk rådgivning. Enligt henne skrev hon på det utan att riktigt ha klart för sig vad det innebar. Kort därefter fick kvinnan vetskap om att mannen varit otrogen. I samband

med det försökte hon återkalla äktenskapsförordet och ansökte om äktenskapsskillnad.

HovR:s bedömning i frågan om äktenskapsförordet skulle jämkas var följande: Av utredningen i målet framgick det att äktenskapsförordets lydelse justerades vid åtminstone ett tillfälle utifrån mannens synpunkter och att hon i samband med upprättandet hade kontakt med en jurist för rådgivning. Mannen har således haft tid att överväga innehållet i äktenskapsförordet och måste ha varit medveten om dess innebörd. Av parternas uppgifter framkommer dessutom att äktenskapsförordet speglar de ekonomiska förhållanden som var för handen när makarna köpte den fastighet som berörs av äktenskapsförordet.

Mot bakgrund av detta fattade HovR beslutet att äktenskapsförordets tillkomst inte varit av sådant slag att innehållet i äktenskapsförordet ansågs oskäligt. En helhetsbedömning av parternas ekonomiska situation ledde inte till någon annan slutsats. HovR biföll mannens yrkande om att äktenskapsförordet ska ogiltigförklaras eller jämkas.

Av det som kan utläsas ur ovanstående fall beaktar HovR särskilt omständigheterna vid förordets tillkomst, att maken de facto justerat lydelse i äktenskapsförordet, vilket talar för att hon var medveten om dess innebörd. Samt att hon varit i kontakt med en jurist och att det funnits tid för att överväga förordets betydelse. Vilket talar för att det inte förelegat någon typ av pressad situation. I detta fallet hade även tidsaspekten en särskilt betydelse.

2.7.5 Hovrättsavgörande: HovR för Nedre Norrland dom 2006-01-26 T 1007-04 rotel 4

I ett avgörandet från Hovrätten (Nedre Norrland T 1007-04) prövades frågan om jämkning av äktenskapsförord. Bakgrunden i målet var följande: Två makar ingick i augusti 1967 ett äktenskap och upprättade två år därefter ett äktenskapsförord. I förordet framgick det att all gemensam egendom gjordes till makes enskilda och att mannen därtill som gåva överlät sin egendom till hustrun. Äktenskapet upplöstes genom äktenskapsskillnad efter att de hade varit gifta i 34 år. I samband med detta förordnade tingsrätten en bodelningsförrättare. Av bodelningsförrättarens beslut framgick att det saknades skäl att jämka äktenskapsförordet och att någon bodelning inte behövde ske eftersom all respektive makes egendom var enskild. Bodelningsförrättarens beslut klandrades av mannen.

Mannen yrkande att makarnas äktenskapsförord skulle jämkas eller lämnas utan avseende mot bakgrund att förordets lydelse medförde en påtaglig snedfördelning av tillgångarna. I tingsrättens domskäl framkom det att avsikten vid förordets tillkomst var att skydda makarnas egendom mot

mannens fordringsägare under tiden han drev sitt företag. Det var något som motiverade makarna till att införa en fullständig egendomsskillnad dem emellan vid avtalstillfället. Mot bakgrund av syftet makarna haft bakom förordet ansåg tingsrätten inte att utformningen var sådan att villkoren kunde medföra jämkning eller anses oskäligen i sig självt. Mannen framförde att i samband med att hans företag bara några år efter (1972) upphört ansågs äktenskapsförordet fullgjort sin funktion och att förordet därefter föll till glömska.

Dessa sakomständigheter föranledde till en diskussion om äktenskapsförordets funktion skulle anses ha upphört därefter. Att den ursprungliga tanken med äktenskapsförordet var att skydda makarnas egendom från fordringsägare var utrett. Tingsrätten betonade i detta sammanhang att tillämpningen av jämkningsbestämmelsen inte primärt utgår från parternas subjektiva uppfattning om vilken funktion förordet haft. Att äktenskapsförordets funktion skulle ansetts urholkat gav istället underlag för förordets eventuella oskälighet med hänsyn till ”senare inträffade förhållanden”. Dessutom framgick det av utredningen i målet att båda makarna varit ambivalenta i frågan om äktenskapsförordets faktiska funktion.

Tingsrätten biföll mannens yrkande om jämkning. Det som låg till grund för tingsrättens bedömning var till äktenskapets längd och snedfördelningen som skett. Samt den begränsade ekonomiska trygghet det skulle resultera i om äktenskapsförordet skulle tillämpas fullt ut. Jämkningsregeln innebar att kvinnans enskilda egendom beaktades som giftorättsgods och därmed blev föremål för hälftindelning makarna emellan.

HovR fastställde tingsrättens dom utan några ändringar eller tillägg.

3 Digitala äktenskapsförord

3.1 Inledning

Att äktenskapsförord varit föremål för standardiserade avtal är ingen ny företeelse. Mallar av äktenskapsförord har under en lång tid kunnat köpas i bokhandeln.¹⁶⁵ Även i den juridiska litteraturen förekommer exempel på hur sådana förord kan se ut.¹⁶⁶ De senaste åren har det däremot dykt upp tjänster som erbjuder upprättande av äktenskapsförord och andra familjerättsliga avtal på nätet. Det kan ses som ett resultat av samhällsutvecklingen. Som det tidigare nämnts har uppsatsen avgränsat sig från att presentera specifika företag och tjänster på grund av upphovsrättsliga skäl. Framställelsen som följer nedan beskriver tjänsterna samt avtalen översiktligt och generellt.

3.2 Beskrivning av tjänsterna

På nätet finns en rad olika företag som erbjuder tjänster av detta slag. Vid en första anblick tycks tjänsterna vara lättanvända och anpassade för kommersiellt bruk. Företagen erbjuder både upprättande av äktenskapsförord på egen hand och med hjälp av juridisk konsultation digitalt. Det finns även tjänster som erbjuder köp av färdiga mallar till ett fast pris.

Om parter väljer att upprätta ett äktenskapsförord på egen hand hänvisas kunderna till att fylla i en enkät som i sin tur ska bedöma parternas juridiska behov. Genom enkäten är det tänkt att makarna ska redogöra för sina egendomsförhållanden och vad de önskar att åstadkomma med förordet. Svaren som parterna klickar in i enkäterna ligger sedan till grund för äktenskapsförordets utformning. Tjänsterna är därmed uppbyggda efter ett system där det finns färdiga mallar som utformas efter svaren makarna klickar i. Frågorna som framgår i enkäten är enkelt formulerade och utgår från de utgångspunkter som ett formellt giltigt äktenskapsförord kräver samt utifrån vad som normalt brukar förekomma i förord. Något som kan vara av betydelse att belysa i sammanhanget är att enkätfrågorna är väldigt enkelt formulerade. Det framkom enbart ett par förklaringar av relevanta juridiska termer som exempelvis vad som utgör giftorättsgods.

Efter att parterna besvarat frågorna som framkommer i enkäten skapas ett automatiserat dokument som ligger till grund för äktenskapsförordet. För eget vidkommande tog det bara ett par minuter att upprätta ett sådant förord.

Om makarna inte vill upprätta förordet på egen hand erbjuds det ett par tjänster där de kan tala direkt med en jurist online. Prisskillnaden på dessa

¹⁶⁵ Se exempelvis Teleman (2020) *Äktenskapsförord*.

¹⁶⁶ Observera att exempel inte får blandas ihop eller likställas med mallar.

olika tjänster är däremot väldigt märkbar, beroende på om makar vill upprätta förorden på egen hand eller med hjälp av ett kvalificerat biträde. Det är något som kan tala för att många privatpersoner därför väljer att upprätta avtalen på egen hand.

Dessa tjänster erbjuds numera också genom olika applikationer som privatpersoner kan ladda ner på sina mobiltelefoner. Även detta kan ses som en naturlig utveckling med hänsyn till den digitala tid vi lever i. Det blir därmed allt lättare för makar eller blivande makar att enkelt upprätta äktenskapsförord digitalt.

4 Intervjustudie

4.1 Beskrivning av studien

Syftet med intervjustudien är att belysa ett praktikerperspektiv på området. Studien är en kvalitativ intervjustudie där de som deltagit är advokater. Materialet har bidragit med nya infallsvinklar till diskussionen och har använts som ett komplement i analysarbetet.

En kvalitativ intervjustudie syftar till att förstå undersökningspersonernas synvinkel och utveckla mening ur deras erfarenheter.¹⁶⁷ Inhämtning av erfarenheter av detta slag kallas även för den empiriska kunskapen.¹⁶⁸ Empirin bygger på iakttagelser från verkligheten och utgår således inte från teoretiska överväganden, utan bygger endast på intervjupersonernas erfarenheter.¹⁶⁹

De frågeställningar som använts under intervjustudien är utformade med beaktande av uppsatsens syfte och finns återgivna i bilaga A. Frågorna fungerade som en yttre ram då intervjuerna är av en semistrukturerad karaktär. Med de semistrukturerade intervjufrågorna förekom följdfrågor utifrån det intervjupersonerna berättat. Alla fick samma huvudfrågor men sedan anpassades följdfrågorna efter respondentens svar.¹⁷⁰

Urvalet av respondenter är baserat på advokater som har arbetat med frågan om jämkning av äktenskapsförord. Advokaterna har företrätt klienter både som ombud men även agerat i rollen som bodelningsförrättare. I underrubrikerna framgår en närmare beskrivning av varje intervjuperson och en motivering till varför de valts till studien.

I detta sammanhanget är det av särskild vikt att betona att respondenternas svar endast använts för att belysa hur forskningsfrågorna bedöms i praktiken. De slutsatser som framkommer från dessa intervjuer ligger utanför ramen av den rättsdogmatiska metoden. Tolkningen av dessa svar är min egna och advokaternas uppfattning av rättsläget. Det är därmed inte av samma tyngd som exempelvis lagstiftning och doktrin. Enbart de svar från intervjupersonerna som varit relevanta för besvarandet av uppsatsens forskningsfrågor återges nedan.

¹⁶⁷ Kvale och Brinkmann (2014) s. 17.

¹⁶⁸ Thurén (2006) s. 18.

¹⁶⁹ *Nationalencyklopedin*, empirisk.

<<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/empirisk>> (hämtad 2022-05-17).

¹⁷⁰ Kvale och Brinkmann (2014) s. 180.

4.2 Intervju med Örjan Teleman

Teleman har under många år ägnat sig åt ekonomisk familjerätt och är en av de främsta experterna inom området i Sverige. Vid början av sin karriär lade han snabbt märke till att det fanns oerhört lite skrivet inom rättsområdet. Därför tog han saken i egna händer och publicerade 1981 första upplagan av *Bodelning efter äktenskapskillnad*. Under sin karriär har han arbetat flera år på advokatbyrå, deltagit i flertalet utredningar och bidragit med värdefull doktrin inom ämnet. Han är även författare till bland annat *Äktenskapsförord* och har tillsammans med Lars Tottie skrivit boken *Äktenskapsbalken: En kommentar*. Eftersom Telemans material varit till stor hjälp i framställningen av denna uppsats samt med hänsyn till hans rika kunskap och erfarenhet av bodelningsfrågor blev intervjun med honom ett värdefullt komplement i analysarbetet.

När ett ärende om jämkning av äktenskapsförord uppkommer brukar advokaten i praktiken i första hand sätta sig in i samtliga omständigheter i det enskilda fallet berättar Teleman. Advokaten undersöker vad parterna är oense om, om parterna är oense om förordet i sin helhet eller om de är oense kring de åberopade grunderna för oskälighet. Teleman belyser även att det är bra att advokaten vid medverkan av upprättande av äktenskapsförord antecknar parternas förutsättningar. Denna inställningen har han även givit uttryck för i sin bok *Äktenskapsförord*.¹⁷¹ Vidare belyser han att advokaten bär ansvar för att förtydliga för parterna att äktenskapsförordet inte bara är tillämpligt på makarnas nuvarande situation, utan att det även blir tillämpligt i framtiden. Det är viktigt att advokaten upplyser om äktenskapsförordets begränsningar då makar inte har möjlighet att avtala om vad som helst berättar han.¹⁷²

Angående den restriktiva tillämpningen lyfter Teleman fram den inställning som bland annat Agell och Brattström framfört i sin bok *Äktenskap, samboende, partnerskap*.¹⁷³ Det är att uttalandet i förarbetena om att 12 kap. 3 § ÄktB ska tillämpas restriktivt är ett systematiskt felaktigt påpekande, då det uttryckligen står i lagen att jämkning ska ske om villkor i äktenskapsförordet anses oskäligt. Teleman har även givit uttryck för tolkningen av rättsläget där tröskeln för vad som är oskäligt ska sättas högt, utan att detta i sig ska strida mot Brattströms och Agells uttalande.

Teleman är av uppfattningen att den allmänna inställningen bland advokatkåren gällande bestämmelsen om jämkning av äktenskapsförord är att den sällan används på grund av de stränga krav som ställs upp.

¹⁷¹ Teleman (2020) s. 51.

¹⁷² Se avsnitt 2.4.2.

¹⁷³ Agell & Brattström (2018) s. 217 ff.

HD:s rättsfall ”Den oskäligen skifteslikviden” verkar dock enligt Teleman öppna upp för en vändning kring den restriktiva tillämpningen.¹⁷⁴ I domskälen framgår det att det finns sådana skillnader mellan familjerättsliga och förmögenhetsrättsliga avtal som kan motivera en generösare tillämpning av 12 kap. 3 § ÄktB.

Vid frågan om hur vanligt förekommande det är att beslut om jämkning av äktenskapsförord vid bodelningsförrättning överklagas till domstol berättade Teleman att han inte har studerat frågan närmare, men att hans allmänna uppfattning är att de sällan förekommer.

Vidare vid frågan om bestämmelsen i 12 kap. 3 § ÄktB ger en tillräcklig möjlighet till att jämka berättade Teleman att det är uttalandet i förarbetena om att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt som försvårar tillämpningen. Uttalandet tycks förenkla domstolarnas arbete då jämkning ofta inte kommer till stånd med hänsyn till den restriktiva tillämpningen. Teleman är därför av uppfattningen att det finns ett möjligt behov av en lagändring på området, men hur det ska gå till och vad det ska innehålla närmare är inget han tar ställning till.

Teleman har under sin karriär som advokat inte kommit i kontakt med äktenskapsförord som upprättats genom digitala tjänster.

Vid tal om standardiserade äktenskapsförord återger Teleman att han är en häftig motståndare till mallar av alla slag. Han är av uppfattningen att makar är i behov av en ordentlig konsultation innan man börjar diskutera något äktenskapsförord ska upprättas överhuvudtaget. Om upprättande av förord blir aktuellt behöver parterna i sin tur diskutera hur det ska utformas. Han brukar själv uttrycka att advokater aldrig får bli skrivbiträde. Med det menar han att det är viktigt att konsultera parterna om vad de vill och varför det vill det. Denna konsultation tror han inte heller man får via de digitala tjänster som erbjuds på marknaden.

4.3 Intervju med Johan Schüldt

Johan Schüldt har arbetat som advokat sedan 1983 och arbetar nu uteslutande med ekonomisk familjerätt. Han åtar sig främst uppdrag som bodelningsförrättare och boudredningsman. Schüldt har även varit universitetslektor på Stockholms Universitet, med inriktning på familjerätt, från 1993 fram tills i år. Schüldt har valts som intervjuperson på grund av hans mångåriga erfarenhet med arbete på advokatbyrå och inom akademien. Hans expertis i fältet har därför varit hjälpsamt i analysarbetet.

¹⁷⁴ Se avsnitt 2.7.2.

Vid frågan om 12 kap. 3 § ÄktB tycks ge en tillräcklig möjlighet till jämkning menar Schüldt att bestämmelsen är väl avvägd och hänvisade till HD:s avgörande från 1993¹⁷⁵. Han är av uppfattningen att det bör vara en restriktiv tillämpning av jämkningsregeln och att makar som utgångspunkt ska kunna lita på att avtal respekteras. Schüldt betonar att det är det som är tanken med äktenskapsförord. Makar som reglerar sina egendomsförhållanden genom förord ska som utgångspunkt inte dela lika och att det därför är bra med en restriktiv tillämpning av regeln.

Schüldt är av uppfattningen att det inte finns ett behov av en lagändring, som skulle göra det lättare att jämka ett äktenskapsförord. Det skulle kunna leda till att begreppet enskild egendom urholkas, samt att det isåfall skulle föreligga en risk att det betydelsen av ett äktenskapsförord skulle försvagas.

I sin erfarenhet som bodelningsförrättare menar han att det är ganska vanligt förekommande med yrkande om jämkning av äktenskapsförord, men att bestämmelsen bara tillämpas i undantagsfall. Han har egen erfarenhet från tvister där part begärt jämkning i domstol och då yrkat på att äktenskapsförordet leder till ett oskäligt resultat.

De råd han brukar ge till makar som funderar på att upprätta ett äktenskapsförord är att det blir lättast att tillämpa om de gör ett fullständigt äktenskapsförord och sedan ser till att de båda står som ägare när de köper egendom tillsammans. I annat fall kan det lätt uppkomma meningsskiljaktigheter. Schüldt är av uppfattningen att en bakgrund gällande syftet bakom äktenskapsförordet alltid bör skrivas vid upprättandet av äktenskapsförord. Samt att det bör framgå i bakgrunden vad parterna hade för förutsättningar vid avtalstillfället. På detta vis kan man senare förhindra spekulationer kring vad makarna trodde vid tillfället och därmed förhindra tvist.

Schüldt ställer sig tveksam mot äktenskapsförord som upprättas genom digitala tjänster. Som advokat tycker han att makar är i behov av en ordentlig juridisk konsultation innan de är redo att upprätta ett äktenskapsförord. Schüldt menar vidare att den information och biträde parter får när de träffar en advokat är bättre än det man får på nätet genom att till exempel kryssa i en enkät. I de fall makar enbart ska välja mellan enskild egendom och giftorättsgods kanske det räcker med ett formulär på nätet. Av hans egna erfarenhet krävs det ofta mycket mer än vad några enkätfrågor kan tillgodose. Under sin karriär som advokat har han inte kommit i närmare kontakt med äktenskapsförord som upprättats genom digitala tjänster.

¹⁷⁵ Se NJA 1993 s. 583.

Han beskriver vidare att det är väldigt svårt att bygga upp juridiken efter flödesscheman eftersom rättsreglerna ofta är värdeomdömen. De är inte teoretiska satsar som kan prövas om de är sanna eller falska.¹⁷⁶ Makars egendomsförhållanden är oftast unika och individuella, vilket gör det svårt att skapa generella dokument. Det är därför svårt att bygga upp ett sådant system menar han. Mot bakgrund av detta är det mindre lämpligt att ha mallbanker och avtalsguider inom familjerätten menar Schöldt.

Digitala äktenskapsförord kan tänkas tillämpas i enkla fall, som exempelvis när all egendom ska vara enskild egendom, menar han. Han belyser dock att så fort det kommer in något mer komplicerat, som till exempel att ett företag ska vara enskild egendom eller inte, blir det svårare. Sammanfattningsvis är Schöldt av uppfattningen att tanken om att digitalisera juridiken kanske kan gå bra i de enkla fallen, men så snart det blir mer komplicerat är det svårt att genomföra detta i praktiken.

4.4 Intervju med Marie Wessel

Marie Wessel har de senaste tio åren arbetat utslutande med ekonomisk familjerätt på advokatbyrå. Hon arbetar huvudsakligen med skilsmässor och arvstvister. Tidigare har hon även arbetat på en av de stora affärsjuridiska byråerna och varit försäkringsjurist. Wessel valdes som uppsatsens tredje intervjuperson mot bakgrund av hennes erfarenhet av bodelningstvisternas olika stadier, samt för att få in ett perspektiv från någon som utslutande arbetat med dessa frågor på advokatbyrå.

Vid frågan om hur hon resonerar kring tillämpningen av 12 kap. 3 § ÄktB är hon av uppfattningen att lagen ska tillämpas restriktivt. Regleringen ger enligt henne uttryck för principen om *pacta sunt servanda*, att avtal ska hållas.¹⁷⁷ Hennes uppfattning är således precis som det står skrivet i förarbetena, att regeln är en undantagsbestämmelse och enbart ska användas i besvärliga situationer. Wessel tycker att lagregeln ger en tillräcklig möjlighet till att jämka och att det är inte något fel på utformningen av lagen.

I rollen som bodelningsförrättare förekommer inte frågan om jämkning av äktenskapsförord ofta enligt hennes erfarenhet. Däremot har hon på senare tid sett en ökning av ärenden kopplat till jämkningsregler. Orsaken till detta menar hon är rättsfallet som kom 2020¹⁷⁸. Det har öppnat upp för en

¹⁷⁶ De teoretiska satsarna kan beskrivas som en gren inom den empiriska vetenskapen. Inom empirin skiljer man vanligen mellan *observationssatser*, vilkas sanningshalt direkt kan avgöras genom iakttagelser, och *teoretiska satsar*, som kan konfronteras med erfarenheten endast direkt. Se *Nationalencyklopedin*, teori. <<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/teori>> (hämtad: 2022-05-18).

¹⁷⁷ Ramberg och Ramberg (2019) s.33.

¹⁷⁸ NJA 2020 s. 624: ”den oskäligen skifteslikviden” och se avsnitt 2.7.3.

förändring och har resulterat i att de är fler ärenden i ”rullning” än tidigare berättar hon.

Enligt Wessel är makar i behov av en ordentlig juridisk konsultation innan de upprättar ett äktenskapsförord. I praktiken är det vanligt att äktenskapsförord upprättas med hjälp av två ombud som företräder vars en klient och det gör man för att skydda makarnas olika intressen.

Wessel är av uppfattningen att det föreligger risker med avtal som upprättas genom digitala tjänster. En av dessa risker kan exempelvis vara om ena maken som är inne på sajten vill använda tillgängliga mallar utan att den andra maken riktigt förstår vilka juridiska konsekvenser det kan innebära. Enligt henne kanske det inte kommer stå i framtiden om de dyker upp en fråga om uppluckring och att risken ligger på den part som blir missgynnad av avtalet. Även för den som eventuellt saknar kunskap och information om rättsföljden av ett sådant avtal.

Hon har ingen egen erfarenhet från tvister som har uppkommit i samband med äktenskapsförord som upprättats digitalt. Det man får ha i åtanke enligt Wessel är att dessa tjänster är relativt nya och att tvister kring äktenskapsförord i praktiken normalt dyker upp flera år efter förordet upprättats. Det är därför tänkbart att det i framtiden kommer bli vanligare att dessa avtal som upprättats digitalt blir föremål för tvist.

5 Analys och diskussion

5.1 Vilket syfte ligger bakom den nuvarande regleringen om jämkning i 12 kap. 3 § ÄktB?

Vid införandet av äktenskapsbalken 1987 blev en viktig uppgift för Familjelagssakkunniga att utforma en lämplig jämkningsregel. Som tidigare nämnts var det innan införandet av ÄktB enbart möjligt att jämka ett oskäligt äktenskapsförord genom en analog tillämpning av avtalslagen. Av den anledningen fick en jämkningsregel inflyta även i äktenskapsbalken med hänsyn till äktenskapsförords betydelse.

Jämkningsregeln i 12 kap. 3 § ÄktB syftar till att skydda den maken som på grund av villkor i äktenskapsförordet skulle bli helt eller nästan helt lottlös vid en bodelning. Regeln är med andra ord avsedd att ge den ekonomiskt svagare maken ett skydd mot att stå helt egendomslös efter ett långvarigt äktenskap och bota eventuell oskälighet som kan uppstå till följd av vad som avtalats i äktenskapsförordet. Jämkning bör enbart göras om egendom i större omfattning har gjorts till enskild och om det medfört en påtaglig snedfördelning av makarnas samlade egendom.

I förarbetena till lagen framgår att äktenskapsrätten ska vara klar och tydlig och att gemene man ska kunna inrätta sig efter vad som är reglerat. Vid en första anblick ger regeln uttryck för att det är enkelt att uppnå en jämkning. Det vill säga om det föreligger ett oskäligt villkor i äktenskapsförordet, får villkoret jämkas. Det som gör bestämmelsen intressant och varför den blivit föremål för diskussion är på grund av uttalandet i förarbetena om att bestämmelsen ska tillämpas restriktivt. Av vad som utlästs från den knapphändiga praxis som finns på området, men som även blivit bekräftat av advokaterna i intervjustudien, prövas bestämmelsen sällan i domstol. I praktiken är det därför svårt att nå framgång med ett jämkningsyrkande enligt bestämmelsen i 12 kap. 3 § ÄktB. Enligt min mening är lagen i detta hänseendet inte särskilt klar och tydlig eftersom den inte återspeglar makars verkliga möjlighet att uppnå jämkning.

Enligt lagens ordalydelse ska bestämmelsen om jämkning rikta sig mot den make som vill erhålla detta skydd. Intresset av att ett giltigt äktenskapsförord ska respekteras ställs således mot makarnas möjlighet att uppnå jämkning om de riskerar ett oskäligt resultat vid bodelning. Frågan är om det går att förena dessa motstridiga intressen, det vill säga att lämna utrymme för att det som avtalats i äktenskapsförord ska respekteras, samtidigt som det lämnas utrymme för att tillgodose de sociala skyddsbehoven om förordet skulle anses oskäligt.

Att lagregeln ska tillämpas restriktivt utgår från tanken om att förordet ska ge uttryck för makarnas gemensamma vilja. Syftet med äktenskapsförord är att makar ska kunna reglera sina egendomsförhållanden vid eventuell skilsmässa och således öka förutsebarheten för vad en framtida bodelning kan resultera i. Att därför tillämpa jämningsregeln restriktivt i dessa fall kan anses motiverat, eftersom det finns ett stort intresse att dessa avtal ska hållas. Om lagregeln på något sätt skulle urholkas, finns det enligt min mening en risk att hela syftet med äktenskapsförord försvagas. Makar som avtalar om sina egendomsförhållanden i äktenskapsförord kan göra det av olika anledningar. I många fall vill inte makar att äktenskapsbalkens regler om hälftindelning ska tillämpas vid en eventuell skilsmässa. I andra fall kan avtalet ha starka benefika inslag. Därför bör principen om att avtal ska hållas ligga till grund för äktenskapsförord, för att respektera makarnas gemensamma vilja.

Följande exempel kan illustrera en situation som kan vara svår att förutspå vid upprättande av äktenskapsförord. Det speglar en situation där det kan finnas ett behov av att tillämpa bestämmelsen i 12 kap. 3 § ÄktB. Vid ett äktenskaps ingående kan all egendom göras till respektive makes enskilda med intentionen att makarna ska ta ett gemensamt ansvar för ekonomi, hushåll och barn. Trots denna intention tillhör det inte ovanligheten att ena maken tar ett sådant större ansvar. Maken har exempelvis valt att arbeta deltid och ta ut majoriteten av föräldraledigheten, vilket kan resultera både i inkomstbortfall och minskad pension. Makens uppoffring i hemmet kan vidare ha möjliggjort att den andre maken lyckats öka värdet av sin egendom. Om skilsmässa blir aktuell flera år efter äktenskapsförordets upprättande kan det föreligga en påtaglig snedfördelning. Trots att det i ett sådant fall går att argumentera för att det föreligger en oskälighet är möjligheterna till att nå framgång vid ett jämningsyrkande ytterst begränsad. Liknande omständigheter förelåg i rättsfallet från 1993¹⁷⁹ och lämnades utan avseende med hänsyn till restriktiviteten.

Ovanstående exempel belyser en situation som kan aktualisera oskälighet på grund av ”senare inträffade förhållanden”. Enligt min mening bör det föreligga en utökad möjlighet till jämkning vid liknande förhållanden för att lagen ska kunna uppfylla sitt syfte. Såvida makarna inte upprättar nya förord under äktenskapet kan förordet gälla i över 50 år. I dessa fall kan det för vissa makar vara svårt att förutse hur deras ekonomiska förutsättningar kommer se ut så långt in i framtiden. Det illustrerades bland annat i rättsfallet som lyfts fram i avsnitt 2.7.5. Det är något som talar för att det behövs ett skydd för oskäliga förord. Makar kan mycket väl ha goda avsikter vid äktenskapsförordets ingående men mycket kan förändras under ett långvarigt äktenskap.

¹⁷⁹ Se NJA 1993 s.583.

I NJA 1993 s. 583 prövades frågan om jämkning av äktenskapsförord för första gången och fallet är än idag det enda där frågan har prövats i högsta instans. Slutsatserna som kan dras från rättsfallet är att det krävs väldigt starka skäl för att få bifall för ett jämningsyrkande enligt bestämmelsen i 12 kap. 3 § ÄktB. Rättsfallet kan således ses som en bekräftelse av vad som framgått i förarbeten om den restriktiva tillämpningen. Den restriktiva syn som framgår i rättsfallet har varit föremål för kritik av bland annat Agell och Brattström. Författarna menar att jämningsregeln inte utan förbehåll kan vara samma som vid tillämpningen av avtalslagens generalklausul på förmögenhetsrättsliga avtal. Jag delar samma uppfattning som författarna, det vill säga att det råder sådana skillnader mellan förmögenhetsrättsliga avtal som inte kan likställas med familjerättsliga avtal. Särskilt eftersom makar som upprättat äktenskapsförord har ett större skyddsbehov än vid andra avtalstyper men hänsyn till den närstående relation de har till varandra.

Äktenskapsförord är, i jämförelse med andra förmögenhetsrättsliga avtal, unikt på de vis eftersom de sluts på en obegränsad tid. Med hänsyn till makars beroendeställning till varandra samt att det inte finns samma omsättningsintresse som för förmögenhetsrättsliga avtal, bör inte enbart en hänvisning till avtalslagens generalklausul motivera en jämkning enligt min mening. Förmögenhetsrättsliga avtal gäller normalt under en begränsad tidsperiod och ingås för att det föreligger någon form av omsättningsintresse. Till skillnad från makar som normalt inte avtalar för vinnings skull. Ytterligare skillnader mellan familje- och förmögenhetsrättsliga avtal har belyst i avsnitt 2.6.

Vidare tror jag att NJA 2020 s. 624 kan öppna upp för en förändring av tolkningen. I domen framgår att det finns sådana särdrag mellan familjerättsliga och förmögenhetsrättsliga avtal som kan motivera en generösare tillämpning av 12 kap. 3 § ÄktB. Domstolens uttalande kan resultera i att frågan blir föremål för prövning oftare i framtiden.

Enligt min mening bör skyddsregeln kunna tillämpas om äktenskapsförordet avviker från makarnas avsikt vid ingåendet. Oskäligen villkor i äktenskapsförord bör istället bedömas från fall till fall och inte begränsas av en anvisning om restriktivitet. I likhet med Agell och Brattström tycker jag även i denna del att det annars skulle vara ologiskt att vid ett jämningsyrkande utgår från att förordet ska stå sig. Jag anser också att det går att ha en lämplig regel som möjliggör jämkning i dessa fall utan att det finns en risk för att regeln används för lättvindigt. Tröskeln för jämkning bör enligt min mening fortsättningsvis vara hög men samtidigt fungera som den skyddsregel den syftar till.

5.2 Hur ser advokater på tillämpningen av jämkning av villkor i äktenskapsförord?

I nedanstående framställning följer en sammanfattning av vad som framkommit av intervjustudien och egna slutsatser som dragits av denna. Eftersom enbart tre advokater deltagit i intervjustudien kan inte deras individuella erfarenheter tala för hela advokatkårens samlade inställning. Men med hänsyn till deras mångåriga erfarenheter och expertis inom området ger det ändå en bra överblick.

Samtliga advokater betonar vikten av advokatens viktiga roll vid upprättande av ett äktenskapsförord. Makar bör ta del av en ordentlig juridisk konsultation innan de börjar diskutera om något äktenskapsförord ska upprättas. För vissa makar är den bästa lösningen att inte upprätta ett äktenskapsförord och istället tillämpa äktenskapsbalkens bestämmelser om likadelning vid eventuell skilsmässa. För att undvika tvist belyser bland annat Teleman och Schüldt att detta kan förebyggas genom att anteckna en bakgrund till äktenskapsförordet. Synsättet har även betonats i den juridiska litteraturen.

Advokaterna delar uppfattning om att tröskeln för tillämpningen i 12 kap. 3 § ÄktB ska sättas högt. Det som framgår i äktenskapsförordet ger uttryck för makarnas gemensamma vilja vilket bör respekteras. Lagregeln ska därmed inte fungera som någon typ av ”ångerparagraf”. De makar som väljer att reglera sina egendomsförhållanden på detta vis ska kunna förlita sig på att avtalet består. Enligt min mening kan detta även ses som en signal till advokater och andra som upprättar äktenskapsförord yrkesmässigt, att enbart utforma välmotiverade förord. Då möjligheten till att jämka avtalet i efterhand är begränsad.

I rollen som bodelningsförrättare menar samtliga advokater att frågan om jämkning av äktenskapsförord sällan blir föremål för tvist och prövning i domstol. Det beror på den restriktiva tillämpningen som förespråkats i förarbetena.

Något som jag anser är särskilt intressant är Wessels kommentar om att rättsfallet NJA 2020 s. 624 tycks ha resulterat i att fler ärenden tagits upp i domstol. Teleman kommenterade även att rättsfallet kan öppna upp för en lagändring på området. Det står således i linje med min uppfattning om att HD:s dom ”den oskäligen skifteslikviden” kan öppna upp för en förändring av rättstillämpningen. Det är positivt med hänsyn till att praxis under en lång tid varit knapphändig samt för att NJA 1993 s.583 i 29 år varit det enda prejudicerande rättsfallet på området. Nu tycks det i vart fall finnas något som talar för att en förändring kan ske.

Den allmänna uppfattningen bland advokat kåren tycks fortfarande vara att regeln inte kräver någon lagändring. Schöldt och Wessel delar uppfattning om att någon lagändring inte bör ske. Tanken bakom denna uppfattning tror jag beror på att det annars finns en risk att syftet med äktenskapsförord riskerar att urholkas. De advokater som yrkesmässigt upprättar äktenskapsförord och andra familjerättsliga avtal har ofta ett stort förtroende. Med detta förtroende följer att de ska formulera juridiskt korrekta avtal som inte bli föremål för tvist. De makar som vänder sig till ett ombud i dessa fall har ett intresse av att avtalet ska hållas. Jag tror därför att en lagändring som skulle göra det lättare att få till stånd en jämkning av detta slag inte skulle välkomnas av advokat kåren.

Teleman är däremot av uppfattningen av att det finns ett behov av lagändring på området, men tar ingen närmare ställning till hur en sådan utformning kan se ut. Jag delar Telemans uppfattning om att det bör ske en lagändring. Argumentationen som framgår i avsnitt 5.1 och i den avslutande diskussionen ger stöd för min uppfattning.

5.3 Föreligger det några risker med digitala äktenskapsförord?

Äktenskapsförord som upprättas genom digitala tjänster är ett utforskat område inom juridiken. Standardiserade familjerättsliga avtal och mallar har visserligen funnits tillgängligt att köpa i bokhandeln under en lång tid. Däremot ökar trenden av att nyttja dessa digitala tjänster och de marknadsförs på ett mer aktivt sätt idag. Med anledning av att äktenskapsförord ofta blir föremål för tvist flera år efter att de upprättats, kommer det antagligen ta några år innan vi exakt kommer veta vilka risker det finns med förord som upprättas på detta vis. En del av slutsatserna som tas i detta avsnitt är därför spekulativa och utgår från mina egna reflektioner.

Som tidigare nämnts är tjänsterna lätta att använda och på enbart ett par minuter kan ett äktenskapsförord upprättas. Det sajterna har gemensamt är att de bygger på ett system där enkätfrågor besvaras som sedan avgör förordets utformning. Enkätfrågorna utgår från sedvanliga frågor om exempelvis enskild egendom och giftorätts gods. Frågorna är däremot väldigt enkelt formulerade och en tanke bakom detta är antagligen att det ska vara anpassat efter ett språk som gemene man enkelt kan förstå sig på. De få juridiska termer som framkommer i enkätfrågorna beskrivs till viss mån, men även denna förklaring är enkel.

Utifrån vad som besvaras i enkätfrågorna får kunden ett utkast på ett automatiskt genererat avtal. Problemet med dessa avtal är att de är utformade efter mallar som utgår från ett antal ”typiska” kunder. En uppenbar risk med

detta är att verkligheten sällan följer dessa mallar. För äktenskapsförord kan utfallen vara långt fler än vad dessa enkätfrågor och mallar tillgodoser. Jag är av uppfattningen att det är väldigt svårt att bygga upp enkäter som är heltäckande och genomgripande. Denna uppfattning ger även Schöldt uttryck för i sin intervju. Juridiken kan inte byggas upp efter ett flödesschema där exempelvis en viss omständighet uteslutande kan leda till resultat X eller Y. De värdeomdömen juridiken bygger på följer ingen logisk följd och alla situationer är unika. Det är därför svårt att rationalisera och förenkla juridikens värld med teoretiska satser på detta vis.

Makarna bär dessutom själva ansvaret att specificera vilken egendom de önskar reglera. Det kan också ge upphov till tolkningsproblem. Gemene man kanske inte är medveten om hur specifikt och individualiserat något måste regleras i ett äktenskapsförord. Det kan exempelvis röra sig om felaktigt formulerade fastighetsbeteckningar. Ur ett kundperspektiv tänker jag vidare att det kan vara svårt att se de andra alternativ som inte följer med enkätfrågorna och de digitala äktenskapsförorden. Det lämnar utrymme för tolkningsproblem, då det förefaller en risk att privatpersonerna inte riktigt förstår den juridiska terminologin.

Mot bakgrund av detta tycker jag inte mallbanker och avtalsguider är lämpliga inom familjerätten. Jag ställer mig också frågande till hur dessa enkätfrågor ska kunna vara heltäckande och genomgripande för alla tänkbara situationer som kan uppkomma. Det är därför tänkbart att privatpersoner som utnyttjar dessa tjänster inte riktigt förstår innebörden av ett äktenskapsförord när det kan gå så snabbt och enkelt att upprätta ett sådant avtal.

Alla tre advokater som deltagit i intervjustudien ställde sig mycket kritiskt till den nya trenden av användandet av digitala avtal och mallar. Här bör dock påpekas att jag inte tror att någon av dessa advokaterna är opartiska i sammanhanget. Advokater har säkerligen en viss bestämd uppfattning kring dess frågor på grund av deras yrke och utbildning. Jag är ändå av uppfattningen att deras expertis inom området ger en bra överblick. Advokaterna delade i vart fall uppfattning att det krävs en ordentligt juridisk konsultation vid upprättande av äktenskapsförord. Stöd till denna uppfattning finns också i doktrinen där flera författare ställt sig kritiska till förord som upprättas av lekmän.

När advokaterna själva upprättat äktenskapsförord ligger det ett gediget arbete bakom. Ofta skriver de exempelvis bakgrunder till äktenskapsförorden. Det arbete som advokater eller annat kvalificerat biträde utför vid upprättande av äktenskapsförord är jag ytterst tveksam till att mallarna kan tillgodose. Men hänsyn till att äktenskapsförordet ska ge uttryck för makarnas gemensamma vilja och att avtalet som huvudregel ska hållas är det viktigt att makar tar välinformerade beslut. Att upprätta ett

äktenskapsförord digitalt kräver god kännedom om vilka tillgångar som ingår i en bodelning, hur lottläggningen går till och hur en andelsberäkning går till. Vid ett personligt möte med en jurist får makarna en konsultation som jag tror är svår att uppnå genom dessa digitala tjänster. Juristen ställer ofta följdfrågor och ber parterna klarlägga omständigheter av betydelse för att säkerhetsställa att kravet på individualisering och klarhet uppfylls. Till detta följer även rekommendationer utifrån vad juristen bedömer är makarnas juridiska behov. I dessa sammanhang tror jag också makarna bättre förstår vad ett äktenskapsförord får för betydelse i jämförelse med äktenskapsförord som upprättats på enbart ett par minuter online.

Ännu en intressant aspekt som framkommer av praktikerna är att det blir allt vanligare att båda makar företräds av varsitt ombud vid upprättande av förord. Även detta är en något som inte kan tillgodoses genom de digitala tjänster som erbjuds för tillfället. Jag tror inte heller att det i praktiken är ovanligt att det är en make som sitter framför datorn och fyller i enkäterna och att den andra sedan bara genom en enkel e-signering godkänner avtalet. Jag ställer mig frågande till om det borde vara så enkelt för makar att upprätta dessa avtal. Visserligen bär avtalsparter enligt vigilansprincipen en grundläggande skyldighet att försäkra sig om avtalsinnehållet. Det är ändå beklagligt att makar kan tvingas stå sitt kast enbart på grund av ovetskap.

Vidare framgår det av tjänsterna att privatpersonerna själva bär ansvaret för att registrera äktenskapsförordet i Skatteverkets äktenskapsregister. Det är något advokaterna i regel brukar göra åt sina klienter. Något jag också märkte när jag studerade mallarna är att det finns möjligheter att få dem signerade av vittnen. Det är intressant med hänsyn till att ett formellt giltigt äktenskapsförord inte kräver att det blivit bevittnat sedan äktenskapsbalkens inträde år 1987. Det kan förvisso ur en bevissynpunkt vara att föredra att förordet bli bevittnat vid upprättande.

En annan observation som jag gjort är att av de digitala tjänster som jag tagit del av ofta går under företagsnamn som ”juristbyrå” eller dylikt. Som tidigare nämnts erbjuder en del av dessa digitala tjänster även konsultation digitalt. Eftersom jurist inte är en skyddad titel finns det en risk att makar får konsultation från någon som inte har en svensk juristexamen. För den som inte vet detta, kan personer i många fall kanske fästa ett för stort förtroende till dessa aktörer. Därför kan det vara av särskild vikt att informera sig om vilken utbildning eller erfarenhet medarbetarna på företaget har innan man tar del av en konsultation. Jag är däremot inte av uppfattningen att enbart den som har en juristutbildning ska få konsultera makar om äktenskapsförord. Men en viss kvalifikation bör krävas. Om en part vänder sig till en advokatbyrå finns åtminstone en trygghet att byråns verksamhet står under advokatsamfundets tillsyn.

Digitalt upprättade äktenskapsförord har även sina fördelar. Att upprätta äktenskapsförord digitalt är enkel och förhållandevis billig lösning. För enklare äktenskapsförord, exempelvis i de fall där makar enbart vill reglera enskild egendom och giftorättsgods kan dessa digitala förord i många fall säkert fylla sin funktion utan att ge upphov till några tvister. För många makar kan det däremot vara väl investerade pengar att ta kontakt med ett kvalificerat biträde, särskilt med hänsyn till den begränsade möjlighet som finns att jämka oskäliga äktenskapsförord. Av praktikernas erfarenhet framgår också att det ofta krävs mer juridisk konsultation än vad enkätfrågorna kan tillgodose. Det beror självfallet från fall till fall och utifrån makarnas förutsättningar.

En annan fördel som jag tror är aktuell att belysa i dessa tider är att de digitala tjänsterna kan vara bra när fysiska möten inte är lämpliga. Under coronapandemin tvingades många branscher att anpassa sig efter denna förändring, detta gällde även juristbranschen. Det kan mycket väl vara så att efterfrågan av dessa tjänster ökade i samband med pandemin. Jag har inget underlag för detta påstående men tror att det liksom mycket annat under pandemin öppnat upp ögonen hur makar kan lösa sina mellanhavanden digitalt. Det är riktningen samhället går mot. Även fast det finns risker med dessa tjänster tror jag inte att efterfrågan av dem kommer försvinna. Med anledning av detta tror jag, att det finns ett behov av att tjänsterna granskas mer än vad de görs idag. I likhet med exempelvis advokatbyråer som står under advokatsamfundets tillsyn vore det bra om dessa digitala tjänster även blev föremål för en hårdare granskning av något organ.

Avslutningvis vill jag även belysa att rättsfallen som presenterades i avsnitt 2.7 hade gemensamt att alla blev föremål för tvist flera år efter förorden upprättats. Äktenskapsförord som gällt under en lång tid tros kunna ge upphov till fler tvistiga frågor. Därför tror jag att vi först om flera år kommer kunna avgöra om riskerna ökar med förord som upprättats digitalt. Denna inställelse delar också advokaterna.

Jag ställer mig mot bakgrund av ovanstående argumentation kritisk till den ökade trenden av upprättande av avtal av detta slag. Jag tror inte heller att detta enbart är aktuellt för äktenskapsförord utan att dessa risker gäller samtliga avtal inom familjerättens område.

6 Avslutande diskussion

När frågan om jämkning av äktenskapsförord blir aktuell ställs två intressen mot varandra; intresset av att det makar avtalat om i äktenskapsförord ska respekteras, mot intresset av att det finns en skyddsregel som kan tillämpas vid oskälighet. Av vad som framkommer av ovanstående redogörelse tillämpas bestämmelsen enbart i undantagsfall. Om ett äktenskapsförord är formellt giltigt blir det sällan föremål för jämkning, trots att oskälighet kan föreligga. Rättsutvecklingen har således snarare resulterat i en presumtion om att såvida äktenskapsförordet är formellt giltigt, ska inte jämkning av villkor ske.

Jag är av den uppfattningen att det som avtalats i äktenskapsförordet ska respekteras och att tröskeln för jämkning bör sättas högt. Annars föreligger det en risk att syftet med äktenskapsförordet tappar sin betydelse. Det makarna avtalat om i äktenskapsförordet ska stå och regeln bör inte i fungera som en ångerparagraf av något slag.

Däremot är det enligt min mening samtidigt beklagligt att regeln inte riktigt uppfyller sin funktion i praktiken. Syftet bakom regeln i 12 kap. 3 § ÄktB är att den ska fungera som en skyddsregel för den ekonomiskt svagare maken i de fall de riskerar att stå nästintill egendomslösa efter bodelning. I nuläget är sannolikheten stor att den make som vill åberopa jämkning har svårt att vinna framgång med ett sådant yrkande. En utökad möjlighet till jämkning behöver inte innebära att regeln tillämpas lättvindigt, som jag tror är en allmän oro bland annat av advokatkåren. Oskäliga villkor i äktenskapsförord bör prövas från fall till fall och inte styras av hänvisningen om restriktivitet enligt min mening.

Lagtextens nuvarande ordalydelse är därför aningen missvisande på grund av förbehållet om restriktivitet. Som tidigare nämnts framgår det i förarbetena att äktenskapsrätten ska vara utformad på så vis att makar ska kunna tillvarata sina intressen. I lagen framgår det att jämkning *får* ske ifall äktenskapsförordet är oskäligt. Då det i praktiken är väldigt svårt att nå framgång med en sådan talan, även fast det föreligger oskälighet i avtalet, kan det enligt min mening motivera en ändring av lagtexten. Ett förslag skulle kunna vara att ändra lydelsen till att jämkning *får* ske vid *uppenbar* oskälighet av villkor i äktenskapsförord. På detta vis kan makarna i vart fall, på ett bättre sätt, förstå vilka juridiska konsekvenser ett förord kan resultera i.

Praxis på området har sedan HD:s avgörande från 1993 (NJA 1993 s. 583) varit knapphändig. HD:s avgörande i NJA 2020 s.624 kan motivera en generösare tillämpning av 12 kap. 3 § ÄktB. Av vad som framgått ovan kan detta resultera i att frågan kommer tas upp till prövning oftare än vad det gjorts tidigare. Avgörandet ligger således inte i linje med den restriktiva syn

som uttalats i NJA 1993 s. 583. Mot bakgrund av detta, samt att det gått 29 år sedan HD prövade frågan sist, finns det goda skäl att HD meddelar prövningstillstånd till ett nytt mål om jämkning av äktenskapsförord.

Avslutningvis tror jag att den ökande trenden av äktenskapsförord som upprättas digitalt kan ge upphov till en del felaktigheter och tvister i framtiden. Det som talar för min uppfattning är att tjänsten blivit allt mer lättillgänglig och att det marknadsförs på ett helt annat sätt än vad det gjorts förr. Det föreligger enligt min mening risker med att makar kan upprätta äktenskapsförord genom dessa tjänster. Visserligen bär makar ett eget ansvar i dessa situationer om att inrätta sig och göra sig förstådda avseende vilka juridiska konsekvenser ett förord kan ha. Det bortser inte från det faktum att det finns en påfallande risk för att makar träffar oförmånliga avtal med hänsyn till den beroendeställning de kan ha till varandra, samt i kombination med att ett avtal kan upprättas så snabbt och enkelt. Dock tror jag att vi först om ett par år kommer kunna se vad det kan resultera i för konsekvenser eftersom förord normalt blir föremål för tvist efter att det gått många år sedan det upprättades. Med hänsyn till den begränsade möjlighet som finns att jämka oskäligen äktenskapsförord i nuläget riskerar makar att ingå avtal som inte återspeglar deras gemensamma vilja.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1975/76:81	Med förslag om ändring i lagen (1915:18) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område mm.
Prop. 1986/87:1	Om äktenskapsbalk m.m.
SOU 1981:85	Förslag till äktenskapsbalk.
LU 1986/87:18	Om äktenskapsbalk m.m.

Litteratur

Adlercreutz, Axel & Gorton, Lars, *Avtalsrätt*. 2, 6., [uppdaterade] uppl., Juristförlaget, Lund, 2016.

Agell, Anders, *Jämkning av äktenskapsförord*, Rättsfall, JT nr 5 1993–94 s. 774–789.

Agell, Anders & Brattström, Margareta, *Äktenskap, samboende, partnerskap*, Sjätte upplagan, Iustus förlag, Uppsala, 2018.

Eriksson, *Några familjerättsliga problem*, SvJT 1989.

Grauers, Folke, *Ekonomisk familjerätt: makars & sambors egendom & bostad : gåva, arv, testamente & boutredning*, 9., ändr. och kompletterade uppl., Karnov Group, Stockholm, 2016.

Grönfors, Kurt & Dotevall, Rolf, *Avtalslagen: en kommentar*, 4., [rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, MTM, Schöldtneshov, 2014.

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, Tofte upplagan, Iusté, Uppsala, 2020.

Lind, Göran, *Utmaningar inom familjerätten*, SvJT 3016 s. 67–86.

Norlén, Andreas, *Oskälighet och 36 § avtalslagen*, Avdelningen för rätt och rättsfilosofi, Linköpings universitet [distributör], Diss. Linköping : Linköpings Universitet, 2004, Linköping, 2004.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, Andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt, 10.*, omarb. och utök. uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016.

Örjan, Teleman, *Äktenskapsförord*, Fjärde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2020.

Örjan, Teleman, *Bodelning: enligt äktenskapsbalken*, Sjunde upplagan, Norstedts juridik, Stockholm, 2022.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, 4 uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Tottie, Lars & Örjan, Teleman, *Äktenskapsbalken: en kommentar*, Fjärde upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2020.

Thurén, Torsten, *Vetenskapsteori för nybörjare*, 2., [omarb.] uppl., Liber, Stockholm, 2007.

Wallin, Gunvor, *Om avtal mellan makar*, 1:a uppl., Lund: Gleerup, 1958.

Övrigt riksdagstryck

Mot. 2005/06:L276

Jan Ertsborn (fp) m.fl.

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen:

NJA 1961 s.124.

NJA 1970 s. 320.

NJA 1982 s. 613.

NJA 1987 s.815.

NJA 1991 s. 319.

NJA 1993 s. 583.

NJA 2017 s. 113.

NJA 2018 s. 834.

NJA 2020 s. 624.

Hovrätterna:

RH 1982:78.

RH 1983:30.

RH 1992:49.

RH 1994:48.

HovR i Västra Sverige T 4632-12.

Hovrättens för Nedre Norrland dom 2006-01-26 T 1007-04 rotel 4.

Elektroniska källor

Skatteverket, "Äktenskapsregistret"

<<https://skatteverket.se/privat/folkbokforing/aktenskapochpartnerskap/aktenskapsregistret.4.8639d413207905e9480002095.html>> (hämtad: 15-03-2022).

Nationalencyklopedin, empirisk.

<<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/empirisk>> (hämtad 2022-05-17).

Nationalencyklopedin, teori.

<<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/teori>> (hämtad 2022-05-18).

Lagkommentarer

Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 1 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 7 kap. 2 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 7 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 10 kap. 3 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 12 kap. 2 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

Lindell & Hall, Äktenskapsbalk 1987:230, 17 kap. 1 §, Lexino 2021-07-01 (JUNO).

Övrigt

Intervju med Örjan Teleman 19 April 2022.

Intervju med Johan Schüldt 27 April 2022.

Intervju med Marie Wessel den 29 April 2022.

Bilaga A

Introduktion:

- Vill du berätta kort om dig själv i din yrkesroll.

Vilket syfte ligger bakom den nuvarande regleringen om jämkning i 12 kap. 3 § ÄktB?

- Hur tillämpas bestämmelsen om jämkning i 12 kap. 3 § ÄktB i praktiken?
 - Exempel utifrån de fyra jämningsgrunderna.
- Hur resonerar du kring den restriktiva tillämpningen av 12 kap. 3 § ÄktB?
- Har det förekommit fall där du istället beslutat om jämkning med stöd av bestämmelsen i 36 § AvtL?
- Är du av uppfattningen att de som upprättar förord är införstådda på vilka rättsverkningar ett sådant förord kan ha?

Hur ser advokater på tillämpningen av jämkning av villkor i äktenskapsförord?

I rollen som bodelningsförrättare:

- Är det vanligt förekommande att en part vill att jämkning enligt 12 kap. 3 § ÄktB ska användas?
- I praktiken - är det vanligare att oskäligen äktenskapsförord blir föremål för partiell jämkning eller leder det ofta till att förorden jämkas i sin helhet?

I rollen som advokat:

- Vad brukar ett åberopande av denna regeln leda till när det är tvist?
- Är det vanligt förekommande att dessa beslut överklagas av parter?
- Tycker du att 12 kap. 3 § ÄktB ger en tillräcklig möjlighet att jämka?
 - Följdfråga: Behövs en ändring av lagtext eller tillämpning?

Föreligger det några risker med digitala äktenskapsförord?

- Tror du att det föreligger några risker med avtal som upprättas digitalt?
 - Följdfråga: Tror du att det blir allt vanligare att upprätta dessa avtal när de finns så lättillgängligt online samt för att det marknadsförs på ett helt annat sätt än förr?

- Har du själv någon erfarenhet från dessa avtal som upprättats digitalt?
 - Följdfråga: Har du någon uppfattning av hur vanligt förekommande det var att använda dessa avtal förr i tiden (mallarna)?